

Suga

2008

Utgitt av Varteig Historielag

Redaksjonskomitè for Inga 2008:

Solveig Rød, Øistein Bøe og Hans Erik Pedersen

Forsiden: Tegning av tømmerkoie ved Køya (Ørka) av Anne Sofie Bergerud

Kjære leser!

Du holder den 24. utgaven av INGA i hånden. Måtte du finne mye av interesse! Det er i alle fall redaksjonskomiteens mål å få en variert meny som formodentlig kan fenge de fleste.

Så er det ikke mulig for tre personer i en komitè å lage et fyldestgjørende årsskrift. Derfor er vi svært takknemlige for alle bidrag utenfra. Vær oppmerksom på at dersom du sitter med stoff til artikler som kan være aktuelle for INGA, men føler du selv ikke har tid eller forutsetning for å føre artikkelen i penn, så vil du få bistand fra de faste medlemmene i redaksjonskomiteen til utformingen. Det er bare å kontakte oss!

Vi håper også at du kontakter redaksjonskomiteen dersom du har synspunkter eller tilleggsopplysninger til artiklene som står på trykk.

I gårdspresentasjonen har vi denne gang kommet fram til Ørka og Kongsrud, og vi har også en artikkel om Lundborg. Varteig og Omegns Hestevlslag runder 100 år i år, og det markerer vi selvsagt behørig i INGA. Ellers spenner artiklene fra Stormølla ved Håkafoss, via sogneprest Jansens forsøk på å komme bygdas usedelighet til livs, museumsregistreringen og fram til Per O. Toftners og Egil Nordengens oppvekstminner.

I 2007-utgaven av INGA lovte vi at tredje artikkelen med arkeologiske glimt fra Varteigs forhistorie skulle komme i år. Forfatteren har trengt mer tid, så den må vi ha til gode til neste år.

På tampen kommer vi med en oppfordring: Støtt våre annonsører, det er de som gjør dette årsskriftet mulig. Det kan brukes som et "mini-Gule Sider" med spennvidde fra Egyptreiser til regnskapstjenester.

Innhold:

Nytt liv i gammelt hus -Varteig Bygdemuseum	side	3
Varteig og omegn hestavlslag	side	8
Ovaskogs på 50-tallet	side	16
Noen betraktninger om barndommen på Ise	side	19
Da presten skulle ta knekken på usedeligheten	side	28
Stormølla i Håkafoss	side	35
Lunborg, gnr 3007, bnr 4	side	40
Kongsrud gnr. 3013, bnr 1 og 4	side	42
Køya (Rud) gnr 3013, bnr 5	side	54
Sagdalen	side	58
Ørka gnr 3013, bnr 2	side	61
Køya	side	68

NYTT LIV I GAMMELT HUS

VARTEIG BYGDEMUSEUM RISTER AV SEG STØVET

av Wigdis Bergby

Varteig Bygdemuseum var opprinnelig våningshus på Brunsby Vestre. Det ble bygget i 1812 etter at det gamle våningshuset brant ned.

Brannårsaken var at man tørket ved rundt og oppå ovnene i huset. Dermed tok det fyr i en av dem, og huset sto ikke til å redde.

Etter noen år som ren bolig og kårbolig ble deler av huset tatt i bruk som herredsstyresal, bank, lærerbolig, skolerom og legekantor når legen fra Sarpsborg kom på besøk.

I 1923 ble bygningen omtalt i Fortidsminneforeningens årsskrift som et interessant byggverk, karakteristisk for sin tid, overgangen mellom 17- og 1800- tallet.

Men det var trange tider og kommunen, som eide bygningen, lot den forfalle. Mange mente at det satt tuberkulosesmitte i veggene, og i 1929 utlyste kommunen en auksjon over innbo, ovner og tømmer før nedrivning.

Restaureringsarbeid

Det kom til voldsom diskusjon i hele bygda, noen ville restaurere mens andre ville rive. Det endte med at kommunen bestemte at huset vederlagsfritt skulle overlates til museum. På Bygdedagen 8. august samme år vedtok Varteig Bygdelag å overta huset og påta seg restaureringen. Det første museumsstyret besto av Arnt Bergby, Ole Brunsby,

Finn Mathiesen, Ole Hansen Bergby, Johannes Klemsdal og Gunerius Furuholmen. Museumsstyret sørget for å samle inn penger til den forestående restaureringen.

Byggmester Magnus Fjeldbraaten ledet det omfattende restaureringsarbeidet. I løpet av denne perioden gikk museumsstyret ut i avisene og oppfordret vartinger til å gi gamle møbler, bøker, dokumenter, gjenstander, utstyr, verktøy og husgeråd til museet. Ole Brunsby førte en nitid protokoll over innkomne gjenstander som ble plassert rundt om i huset.

Den 20. august 1933 var det stor åpning av Varteig Bygdemuseum på Bygdedagen med nesten 500 fram møtte! I mange år var Bygdedagen den eneste dagen hvor museet var åpent for publikum. I tillegg tok kommunen huset i bruk som sosialbolig, og under krigen ble en del av gjenstandene "reddet" fra å falle i tyske hender. Rykter sier at en del av samlingen også har blitt solgt.

Museet renoveres

I 1969 ble det opprettet et nytt museumsstyre som fikk i oppdrag å sette bygningen i stand slik at det igjen kunne benyttes som museum. Bygningen ble da renoverert utvendig.

Verdifull registrering

Medlemmer fra historielagene i Varteig og Tune sparer kommunen for et seksifret beløp. De bruker et tusentall dugnadstimer for å registrere gjenstandene i bygdemuseene.

Det er saktens ingen liten jobb dugnadsgjengen vi har møtt på Varteig Bygdemuseum har tatt på seg: Anslagsvis 1.500 gjenstander skal registreres i detalj, og det kommer vartingene til å bruke omkring 1.000 dugnadstimer. Lederen for tilsynsutvalget ved bygdemuseet, Solveig Rød, synes de fem medlemmene som sørger for registreringsjobben, gjør en så god jobb at hun har gitt dem SA-kaka.

I tillegg til jobben som gjøres i Varteig, kommer den tilsvarende innsatsen som legges for dagen i Grålumstua.

Hadde neppe blitt gjort

Det er Museumstjenesten i Østfold fylkeskommune som har bedt kommunene i fylket om å gjennomføre slike registreringsprosjekter. I Sarpsborg har de kommunalt oppnevnte tilsynsutvalgene ved bygdemuseene fått

SA-KAKE: Leder for tilsynsutvalget ved Varteig Bygdemuseum, Solveig Rød (t.v.), er full av lovord overfor medlemmene i Varteig Historielag, som legger ned et tusentall dugnadstimer for å registrere gjenstandene i museet. Fra venstre: Wigdis Bergby, Kari Lunde, Øistein Bøe, Gunnar Bråthen og Synnøve Lunde Karlsen. (Foto: Halvor Titlestad)

I 1976 overtok et nyopprettet kulturstyret i Varteig kommune ansvaret. Det ble valgt en arbeidsgruppe bestående av Arnfinn Kullerud, Oddveig Lappegaard Oland og Einar Bergerud. Denne gruppen fortsatte med å sette i stand museet innvendig. I 1977 var 1. etasje ferdig til åpning på Bygdedagen og året etter var hele museet ferdig.

I 1988 oppgis det å være i underkant av 500 registrerte gjenstander på Varteig Bygdemuseum.

Starten på prosjektet anno 2005

I 2005 kom det en forespørsel fra Sarpsborg kommune til Varteig Historielag om å bidra med arbeidskraft for registrering, merking og foto-grafering av alle gjenstander på Varteig Bygdemuseum. Prosjektet var

Sarpsborg Arbeiderblad spanderte i januar 2006 SA-kaka på registreringsgruppa på museet. Her en faksimile av SA-artikkelen.

satt i gang av Østfold fylkeskommunes Museumstjeneste i samarbeid med kommunene i Østfold og var et tilbud til alle fylkets ubemannede museer.

Kari Lunde, Synnøve Lunde Karlsen, Øistein Bøe, Gunnar Bråthen, Solveig Rød og Wigdis Bergby startet med arbeidet på museet høsten 2005. Solveig Rød var med som representant for tilsynsutvalget for Bygdemuseet og deltok ikke i registreringsarbeidet.

Sarpsborg kommune hadde forut for dette holdt et informasjonsmøte og kurs i registrering med prosjektleder Siri Eriksen Gjems fra Museumstjenesten, samt en kulturkonsulent fra kommunen. Her deltok to av registreringsgruppas medlemmer.

”Gamle greier”

Det var med hjertet i halsen og litt skjelvende, at undertegnede møtte opp til første økt på museet. Helt uten erfaring i museumsarbeid og registrering, men med interesse for ”gamle greier” som utgangspunkt. Den før nevnte kulturkonsulenten hadde ingen tro på at det kunne bli noe prosjekt i Varteig. Han var nok noe forutinntatt etter dårlig oppmøte på kurset. Men det gikk ikke lang tid før vi gjorde alle slike forventninger til skamme....

Vi delte oss i to grupper, jobbet i hver våre rom og etter hvert i hver

Wigdis Bergby t. v. og Kari Lunde i arbeid på Museet. Det var kaldt i huset! Foto: Øistein Bøe

vår etasje. En i hver gruppe førte pennen og fylte ut de ferdigtrykte skjemaene som vi hadde fått til dette arbeidet, mens de øvrige hentet gjenstander, beskrev, målte og merket. Da vi hadde gjort ferdig mesteparten, forvandlet Kari og Wigdis seg til "fotografer" og tok bilde av alle gjenstandene, nå med sine nye nummer. Etter hvert skal alle data legges inn i den databasen som de bemannede museene bruker for registrering.

Originalprotokoll

Omtrent en tredjedel av gjenstandene fant vi igjen, beskrevet i kopier av den opprinnelige protokollen som Ole Brunsby sirlig hadde skrevet. Her var det ført opp hvor gjenstandene kom ifra, hvor de hadde vært brukt, hvem som hadde laget dem, og hvem som hadde eid og gitt gjenstandene til museet, samt når. En del av det som kom inn i samlingen senere, var føyd til eller var utstilt i mu-

seet med gulnede tekster og lapper på.

Det var også noen gjenstander som hadde kommet i retur fra Borgarsyssel museum, antakelig etter revisjon der.

De fleste gjenstandene hadde nummer fra tidligere, nå ble alle registrert med nye initialer og nummer. Vi fikk profesjonell hjelp til å bruke riktig utstyr til denne delen av arbeidet av Museumstjenesten. De stilte alltid opp med gode råd og praktisk veiledning.

Vi ble gode

Da vi ganske snart så mengden av arbeid som lå foran oss, bestemte vi oss for å jobbe to dager i uka. Som

VAB 147 NOTELINJERER. Brukt til å tegne notelinjer med. Redsskapet ble dyppet i blekk og så ført bortover papiret. Notelinjereren med sine fem skrånstille, smale messingstykker tegner da fem linjer - en notelinje.

Det er Iver Olsen Brunsby (1831-1890) som har eid denne. Han var lærer, kirkesanger og kordirigent. Han skrev notebøker til koret sitt. Dette koret var forøvrig kjent utenfor Varteigs grenser. Det kom folk langveis fra for å høre koret syngre i Varteig kirke. Giver: Ole Brunsby Foto: Wigdis Bergby

tidligere sagt, så hadde ingen av oss spesielle kunnskaper om det vi hadde startet på i utgangspunktet. Men med Øisteins utømmelige lokalkunnskap, Gunnars enestående tekniske kunnskap og innsikt, med Kari og Synnøves kjennskap til gamle arbeidsmetoder og interesse for antikviteter og snurrepiperier, samt undertegnede som gikk hjem og gravde i litteratur, så ble vi etter hvert gode på det vi drev med.

Lønnen for strevet ble etter mitt syn alle de hysterisk morsomme pausene med gode historier fra Varteig i nær og fjern fortid. Det ble til at jeg for min del gledet meg til å gå på "jobb". Da vinteren kom, iførte vi oss flere lag med ulltøy og holdt oss varme med latter og moro...

Når enden er god...

Da vi så hadde fått en oversikt over HVA museet inneholdt, følte vi et sterkt behov for å oppdatere utstillingene og rydde opp i det rotet som blir når ting av forskjellige årsaker blir overlatt til seg selv. Vi valgte å beholde den inndelingen av etasjer og rom som hadde vært tidligere og foretok bare en del justeringer.

Første etasje består av:

Kjøkken med redskap og utstyr som hører hjemme her.

Kammers med innredning fra forrige århundreskifte og med tanke på hvordan det kan ha sett ut da den siste familien bodde her.

Stue med langbord, stasseng og praktmøbler fra hele Varteig

Gang med utstyr for vannbæring – åk – bærestang og eggekasse for

VAB 139 A,B HELSTØVLER. Langskaftede pluggstøvler. Dette er de støvlene som Iver Olsen Brunnsby giftet seg i. Han giftet seg med Olea Iversdatter Brunnsby i 1871.

Giver: Ole Brunnsby Foto: Wigdis Bergby

transport til torgsalg.

Andre etasje består av:

Sal med utstilt redskap – gårdsredskap – skogsredskap - utstyr fra tømmerfløtning – skomakerutstyr – gamle ski – gamle våpen og mye mer.

Skolestue med pulter og bøker fra de gamle grendeskolene i bygda.

Vevrom med oppsatt vev, utstyr for bearbeiding av ull og lin, samt redskap for behandling av tøy – mangletre – klesruller.

Gang med maleri av AT (arbeidstjeneste)-leiren fra 2. verdenskrig, som lå der hvor Varteig skole nå ligger. I tillegg: bryggepanne – kverner – gamle lamper – galleonsfigur osv.

Utstillingene er ment å være med på å gi de besøkende et lite innblikk i livet i bygda i "gamle dager".

Vi har også supplert utstillingene med tekster og bilder. Det er ikke noen selvfølge lenger at alle vet hva de ulike redskaper og verktøy har

blitt brukt til. Når vi har gjort det på denne måten, kan museet også brukes til å gå i på egenhånd.

Sommeråpent

Tema for mange av samtalenene under arbeidets gang var hvordan vi kunne få folk til å besøke museet. Det er jo som kjent bare åpent på Bygdedagen, altså en gang i året. Vi tok opp dette med tilsynsutvalget for museet og med Siri, prosjektlederen.

I fjor sommer satte vi derfor i gang et prøveprosjekt med å holde museet åpent noen søndager i ferien. Kommunen bekostet avisannonse for oss. Og pr i dag har vi satt i gang nok et prøveprosjekt med å tilby Varteig skole et undervisningsopplegg for 1. 2. og 9. klasse.

Vi skal også ha sommeråpent noen søndager i sommer, samt å arrangere en "Barnas museumssøndag i Varteig". Bygdemuseet har i tillegg, sammen med Grålumstua, fått tilbud fra Østfoldmuseet om å være med på deres museumsstafett

"ØMUS", som en av to av de ubemannede museene i Østfold.

Besøkelsestid

Vi kan vel dermed trygt si at museet har ristet støvet av seg! Så får vi bare håpe at sambygdinger og andre interesserte kjenner sin besøkelsestid og bruker museet til å vekke den historiske interessen, bruke det til formidling av historie, kulturarv og kulturvern for den oppvoksende generasjonen, samt selv å skape seg forståelse for hva dette betyr for samfunnet og vår egen identitet. Det er jo også med på å holde lokalsamfunnets kultur og tradisjon i hevd, samt stimulere til å søke mer kunnskap.

Til slutt vil jeg benytte anledningen til å takke Synnøve, Kari, Øistein og Gunnar for all moro og latter, for all ny kunnskap og erfaring de har beriket livet mitt med. Heldigvis står vi foran nye utfordringer på Meieriet, her har vi så vidt kommet i gang med et tilsvarende arbeid.

Varteig og omegn hestavlslag

av Harald Sælid

Den første premiehingsten som vi vet ble innkjøpt til Varteig, var Haarfager (Spræklegg) 311, f. 1883 på Oppeim i Nordre Aurdal. Etter å ha tilhørt flere forskjellige eiere, ble den i 1896 solgt til Lars Jensen Spydevold. Han hadde den til den ble avlivet i 1907, 24 år gammel. Haarfager la et solid grunnlag for videre hesteavl i Varteig med 10 sønner og 32 døtre kjent i stamboka.

Hestavlslag blir stiftet.

Selv om Haarfager var i privat eie, hadde dens virke skapt interesse. 8. april 1908 kom 11 oppdrettere sammen til møte hos Kristian Sikkeland (nevø av Lars Jensen) for å samtale om mulighet for å danne et hestavlslag i Varteig. Deltakere var Anders Spydevold, Julius O. Bergsland, Sander Belsby, Lars Knatterud, Ole Jensen Sikkeland, Hermann Knatterud, Ole Bærby, Edvard A. Bærby, Finn Mathiesen, Kristian Sikkeland og lensmann Ole Larsen.

De ble enige om å stifte et lag og tegnet seg for en aksje à 100 kr hver (tilsvarer nesten 5.500 kr i dag). Man ønsket både å få flere medlemmer og å undersøke mer om formelle forhold rundt etablering av laget.

På neste møte 21. april hadde man fått fram mer bl.a. om reglene for statstilskudd til innkjøp av hingst. Det ble også tegnet 13 nye medlemmer, slik at laget nå hadde 24 medlemmer som hadde tegnet seg for 25 aksjer. Laget skulle hete "Varteig og omegn hesteavlslagsforening". Det ble nedsatt en innkjøpskomité som fikk i oppdrag å kjøpe en premiært hingst ved kommende utstilling på Lillehammer. Et midlertidig styre

skulle utarbeide forslag til lover og kalle inn til konstituerende møte.

Dette ble holdt 4. mai hvor forslag til lover ble vedtatt, bla. om hvordan aksjene kunne omsettes. Til hingsten skulle medlemmer ha rett foran ikke-medlemmer, og premierte hopper hadde fortrinn etter premiegrad. Det ble også vedtatt regler i forhold til bruk av hingsten. Springpenger ble fastsatt til 20 kr for medlemmer og 30 kr for andre.

Innkjøpskomitéen hadde på Lillehammer kjøpt hingsten Kong Bjørn 740 etter Draupner 613. Hesten hadde fått 2. premie og kostet 7.000 kr. Etter gjeldende regler ville staten dekke 3.500 kr. Det var ikke problem å finne forvert. Flere var interesserte og etter en kort "auksjon" hvor man underbød hverandre, ble Sander Belsby antatt med en godtgjørelse på 300 kr pr år + 2 kr for hver bedekt hoppe som hørte til andre enn lagets medlemmer.

Nytt fast styre ble valgt, og dette konstituerte seg på sitt første styremøte dagen etter med Kr. Mathiesen som formann, Ole Larsen til nestformann og Sander Belsby til kasserer. Det ble vedtatt å ta opp lån i Varteig Sparebank på 7.500 kr til betaling

Kong Bjørn, Varteig og omegns første avlshingst: Mørkebrun, 165 cm høy og vant 2. premie 1914.

Eier av bildet: Ragnhild Larsen Småberg

og kjøpsomkostninger av hingsten.

1908 – 1916

På årsmøtet i 1909 viste det seg at flere var interessert å være med, og 6 aksjer ble godkjent overdratt til oppdrettere fra andre bygder. Forverten ble på nytt godkjent, og han fikk øket godtgjørelsen til 350 kr pr år + 2 kr for alle hopper som ble ført til hingsten. I 1910 ble godtgjørelsen igjen øket til 400 kr.

På årsmøtet i 1912 ble det vedtatt at laget skulle se seg om etter en ny hingst fra en annen stamme. Det ble begrunnet med at det tok til å bli mye "Draupnerblod" i distriktet. Julius O. Bergsland, Sander Belsby og Andes Spydevold ble valgt til innkjøpskomité.

I forbindelse med årsmøtet ble det holdt en festlig tilstelning hvor medlemmene hadde adgang til å ta med 2 gjester, hvorav minst 1 måtte være dame. Det foreligger intet referat fra festen.

Innkjøpskomitéen lyktes ikke å få kjøpt noen premiært hingst på

Lillehammer-utstillingen samme år. Julius Bergsland hadde imidlertid for egen regning kjøpt hingsten Flose som hadde fått anbefaling. Han tilbød laget om å overta denne for selvkost kr 1.500 + frakt.

Dette ble godtatt, og hesten ble stasjonert på Borregaard hovedgård (hvor Jørgen Sikkeland var gårdsbestyrer). I 1915 ble hingsten solgt til Oskar Berby Skotvedt i Svinndal.

I 1914 ble Kong Bjørn stilt ut på jubileumsutstillingen (100 år siden 1814) i Kristiania. Hingsten fikk 2. premie og medalje for avkom. Samme år ble det besluttet at han ikke skulle selges tross for at Sander Belsby hadde sagt opp vertskapet. Det lyktes å plassere hesten hos Kristian og Anders Sikkeland, sønner av Ole Jensen Sikkeland, fram til 1916.

Sander Belsby, en av stifterne. Forvert for Kong Bjørn og kasserer i det første styret.

1917 – 1922

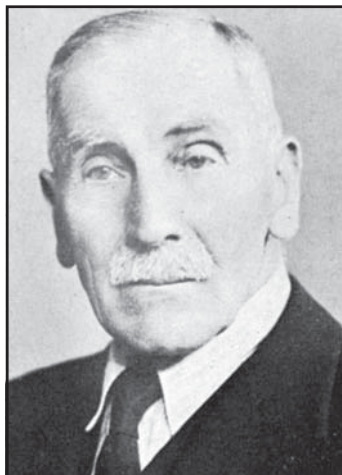
I 1919 var Kong Bjørn blitt 15 år, og mot en stemme ble det besluttet å se seg om etter en ny hingst. Anders Spydevold, Julius O. Bergsland og Kr. Mathiesen ble valgt til innkjøpskomité. Det ble også vedtatt å stille ut Kong Bjørn til avkomdømming. Først møtte han på unghestskuer i Sarpsborg og Mysen med et utvalg av sine etterkommere. Det førte til at han kunne stilles på årets utstilling på Lillehammer hvor han fikk 3. avkompremie og god omtale av dommerne. Forvert var nå Johannes Kolstad.

Etter utstillingen var han først plassert i Berg i to år og så hos Osv. Koppang i Skiptvet. Her døde han av tarmslyng 30. juli 1922. Han hadde vært en tro tjener for laget og hadde paret i alt 937 hopper og skaffet laget inntekter på vel 9.000 kr. Han er regnet som en av de beste avlshingster som har stått til bruk i Østfold.

1923 - 1937

Laget var nå uten hingst og det, sammen med økonomiske nedgangstider, preget også aktiviteten. Til årsmøtene i 1923 og 1924 møtte bare 8 medlemmer. Nytt møte ble ikke holdt før i februar 1927 hvor det ble besluttet å betale ut 6.000 kr av beholdningen til lagets andelshavere.

Så ble det imidlertid igjen mer aktivitet da ekstraordinært medlemsmøte allerede i april samme år besluttet å sende tre mann til Lillehammer for å finne en passende hingst til laget. I 1927 kom de tilbake med uforrettet sak, men i 1928 fikk styret hand på den 10 år gamle hingsten

Julius O. Bergsland, en av stifterne og medlem av styret i en årrekke. Utnevnt til æresmedlem i 1947

Brising 1163 e. Brimin 825. Ekstraordinært medlemsmøte i mai aksepterte kjøpet på 5.000 kr.

Brising ble satt bort hos Julius O. Bergsland. Han fikk 500 kr + 5 kr for hver bedekt hoppe. Springpenger var 30 kr + 3 kr for omspring.

Ved utgangen av 1930 hadde han paret seg med 132 hopper. I februar 1931 ble han sterkt halt på det ene bakbeinet. Etter noe diskusjon med representanter for forsikringsselskapet og anbefaling fra statskonsulenten, ble det besluttet å utrangere hesten. Laget mottok i 1932 en godtgjørelse fra forsikringsselskapet på 400 kr. Hesten ble så solgt til Julius O. Bergsland for 200 kr og med plikt til å slakte den samme høst.

Laget var nå igjen uten hingst og det ble ikke holdt noe møte før i 1937 da det forgjeves ble søkt om å få en statshingst plassert i distriktet.

1938 – 1950

Årsmøtet i 1938 vedtok å sende Ole Hansen Bergby og Kr. Mathiesen til Heimdalen for å finne en unghest som laget kunne kjøpe. Imidlertid

hadde flere hatt lyst på en reise til Gudbrandsdalen. Julius O. Bergsland, Asbjørn Bergsland, Olaf Brenne og Kr. Mathiesen hadde i løpet av tre dager sett på flere hingster i dalen og hadde også festet seg ved en som de også hadde fått på hand. Årsmøtet i 1939 innstilte på kjøp av Klæstan, men av forskjellige grunner ble det likevel ikke noen handel.

Man fortsatte å lete etter løsninger for å skaffe ny hingst. En annonse i Nationen i 1941 resulterte i kjøp av Dag 1419 e. Varde 1322. Den var 5 år gammel, hadde fått tredje premie og ble betalt med 16.000 kr. Handelen ble finansiert med et rentefritt lån på 200 kr pr aksje og et lån på 8.000 kr i Varteig Sparebank. Det ble også solgt noen nye og eldre aksjer til 400 kr pr aksje. Dag som viste seg å være en snill og grei hest i all slags bruk, og ble satt i stasjon hos Gotfred Bergsland for 500 kr + 4 kr for hver hoppe. Springpengene ble satt til 50 kr for medlemmer og 60 kr for andre. Medlemmene ble nå også pålagt å betale for en hoppe selv om de ikke benyttet hingsten. De tre første årene hadde Dag henholdsvis 95, 118 og 120 hopper. Drektighets-

Kr. Mathiesen, en av stifterne og lagets formann fra 1908 til 1945. Utnevnt til lagets første æresmedlem i 1946.

prosenten var meget god, av 118 bedekte hopper ble 81 drektige.

I 1941 ble, etter krav fra Landbruksdepartementet, organisasjonsformen endret fra aksjeselskap til andelslag. Andelene ble satt til 100 kr og hver "aktie" ble løst inn i 2 andeler.

I 1943 ble styret oppfordret til å se seg om etter en unghingst som kunne erstatte Dag. På grunn av den store etterspørselen etter hester, ble springpengene i 1944 hevet til 60 og 80 kr. Samtidig ble forvertens godtgjørelse hevet til 600 kr + 5 kr for hver hoppe. Laget hadde i 1944 en formue på over 10.000 kr.

I 1945 deltok laget aktivt i et utvidet samarbeid i fylket, noe som resulterte i A/L Østfoldhingstene. Laget tegnet andeler for 1.500 kr samtidig som mange enkeltmedlemmer også tegnet seg for andeler.

Kr. Mathiesen som hadde

Avslaget hingst Dag fotografert i 1941 foran låven hos Ole Hansen Bergby som holder hesten. Eier av bildet: Ola Bergby

vært formann siden 1908, gikk samme år ut av styret. Olaf Brenne tok over som formann, og John Johnsen ble valgt til nytt medlem av styret. Julius O. Bergsland ble gjenvalgt som nestformann og Asbjørn Bergsland til kasserer.

I 1946 ble Kr. Mathiesen utnevnt til lagets første æresmedlem, og året etter ble Julius O. Bergsland også utnevnt.

Det hadde ikke lyktes å finne noen ny hingst siden sonderingene begynte i 1944. Etter krigen minket også etterspørselen etter hester, og i 1945 betjente Dag kun 16 hopper. I 1946 ble det foreslått å selge eller leie ut hingsten, noe styret skulle arbeide med. Situasjonen forverret seg med underskudd i driften, og i 1947 ble styret pålagt å selge hesten. Til tross for store anstrengelser (det ble bl.a. avholdt tre ekstraordinære generalforsamlinger) lyktes det ikke å få solgt Dag og i stedet endte han sine dager på slaktebenken 31.7.1947.

I 1948 fikk styret igjen fullmakt til

å kjøpe ny hingst. I 1949 fikk man tilbud fra Larvik på den 16 år gamle hingsten Erlar 1345 på 10.000 kr. Olaf Brenne, Oskar Iversby og Even Klemsdal reiste til forhandlinger som resulterte i at Erlar ble kjøpt for 8.000 kr. Hingsten ble stasjonert hos Olaf Brenne og springpenger ble satt til henholdsvis 100 og 120 kr. Den fikk imidlertid kort virketid i Varteig da den ble sjuk i juli 1950 og avlivet etter noen dager. Den hadde da rukket å parre seg med 125 hopper.

1951 - 1969

Laget var nå uten hingst. Det kom forslag fra andre lag i distriktet om et samarbeid om innkjøp. Dette ble det imidlertid ikke noe av. Årsmøtet i 1960 fant det nå lite aktuelt med kjøp og vedtok å betale tilbake medlemslånet fra 1941 (opprinnelig på 200 kr) med 300 kr pr andel.

Laget deltok på utstillingen i 1961 i forbindelse med at Varteig hadde vært egen kommune i 100 år. I 1966

ble laget fore-spurt om de ville støtte utbyggingen av Kala travbane

Styret i Varteig og omegns hestavslag i 1970. Foran Asbjørn Bergsland og formannen Olaf Brenne. Bak Ole Larsen Småberg, Lorang Spydevold og John Johnsen. Eier av bildet: Ragnhild Larsen Småberg

med et rentefritt lån på 50.000 kr. Styret var i utgangspunktet positivt, men syntes at beløpet var noe høyt. Det ble derfor aldri gitt noe støtte til Kala.

1970 - 1975

Laget var nå inne i en nedgangsperiode når det gjaldt hestehold og hesteavl. Det var nå 20 år siden laget siste hingst var avlivet. På styremøte hos formann Olaf Brenne i februar 1970 ble det drøftet om man skulle legge ned laget, eventuelt overføre en del midler til et nytt lag. Det ble vedtatt at saken skulle tas opp på årsmøtet, men først på styremøte i mai 1974 ble saken tatt opp igjen. På møtet hvor Olaf Brenne, Lorang Spydevold, Ole Larsen Småberg, Asbjørn Bergsland og John Johnsen var tilstede, ble det igjen besluttet at saken skulle legges fram for generalforsamlingen. Det var nå ikke avholdt ordinært årsmøte (generalforsamling) siden 1960.

Til styremøte i februar 1975 hadde Olaf Brenne undersøkt hvordan en

oppløsning kunne gjennomføres. Det var slik at lagets midler ikke kunne fordeles til andelseierne. Det var kun andelenes pålydende pluss renter for tre år som kunne utbetales til disse. Det ble besluttet at alle andelseierne skulle tilskrives om de ønsket sine andeler innfridd med renter, til sammen kr 250 pr andel. Til neste styremøte i mai samme år var det kommet svar fra alle. Det var 11 medlemmer som representerte 23 andeler, som ønsket å gå ut. Tilbake sto nå 14 medlemmer med 19 andeler. Med det var diskusjonen om oppløsning av laget over.

Til styremøtet på Varteig kommunelokale i november 1975 var det kommet søknader om opptak av nye medlemmer fra brødrene Isak og Kristian Lunde og fra Harald Sælid. Det ble besluttet at Isak og Kristian fikk kjøpe en andel à kr 200 og Harald Sælid en tilsvarende verdi. Med dette startet det igjen med opptak av nye medlemmer.

1976 - 2008

Første årsmøte siden 1960 ble avholdt på kommunelokalet 19. januar 1976. Alle andelseierne var skriftlig inn-

Gunnar Brenne, formann fra 1976 til sin død i 1999, med Erla i 1956. Hesten tilhørte Olaf Brenne og fikk 2. premie (1. premie for kvalitet). Eier av bildet: Inger Marie Brenne

*Lagets styre i jubileumsåret: Foran Asmund Brenne og leder Mariann Sælid. Bak Harald Sælid, John Askersbye og Hanne Sælid.
Foto: Torild Smaaberg*

kalt.

Det var bare tre fra styret i 1960 som fremdeles var med. Dette var Olaf Brenne, Lorang Spydevold og Ole Larsen Småberg. Det ble valgt inn to nye medlemmer, Gunnar Brenne og Harald Sælid. Styret konstituerte seg med Gunnar Brenne som formann, Ole Larsen Småberg som nestformann og Harald Sælid som kasserer. En epoke med Olaf Brenne som formann var dermed over. På årsmøtet i januar 1977 ble han utnevnt til æresmedlem.

I 1983 var laget 75 år. Styret besluttet å arrangere en tur til Sikkilsdalen i forbindelse med hesteslippet der. Laget dekket utgiftene til reise med buss og overnatting til en person pr andel. Turen startet tirsdag 20. juni. Alle med andeler var representerte, i alt 21. I tillegg var det 10 som betalte selv. Overnatting var på Kampesæter Fjellstue og på onsdag gikk ferden videre til Sikkilsdalen.

Det ble sluppet tre hingster med hvert sitt følge og det var mange flotte hester å se på. Det ble en nydelig dag i fjellet før bussen startet på hjemturen kl 15. Dette ble et hyggelig minne for alle deltakerne og en fin markering av lagets 75-årsjubileum.

Ny generalforsamling ble igjen avholdt 23. februar 1993. Der ble det bestemt å gi medaljen som Kong Bjørn fikk på jubileumsutstillingen i Kristiania i 1914 til Varteig Bygdemuseum. Laget ønsket også å kjøpe en monter til oppbevaring av medaljen. Lorang Spydevold og Ole Larsen Småberg ønsket ikke gjenvalg, og til nye styremedlemmer ble Per Brenne og Nils Erik Haga valgt.

I 1998 var det 90 år siden laget ble stiftet. Det ble ingen spesiell markering, men laget var med og støttet økonomisk (med ca 7.000 kr) leie av dølehingsten Mosvarten som Østfoldhingstene hadde oppstallet hos Hans Ole Olsen Ingerø i Skjeberg.

Det ble avholdt ny generalforsamling i mars 2001. Nis Erik Haga som hadde fungert som formann siden Gunnar Brenne brått døde høsten 1999, ble nå valgt til formann. Som nye styremedlemmer ble John Askersbye og Hanne Sælid valgt. På ny generalforsamling i mars 2004 ønsket Haga å fratre og Mariann Sælid ble valgt til formann. Hun hadde vært medlem siden 1994. Dette er siste gang det ble skrevet i den gamle protokollen fra 1919.

Fra 2004 er det avholdt generalforsamling hvert år. I 2007 ble det bestemt at man skulle lage et arrangement på Bygdedagen i 2008 i forbindelse med lagetets 100-årsjubileum. Styret bestemte seg også for å lage en markering så nærme stiftelsesdagen 8. april som mulig. Denne ble holdt 3. april sammen med generalforsamlingen. Det var musikkunderholdning og et historisk tilbakeblikk ved Harald Sælid. Etter bevertning holdt tidligere fylkesagronom Bjarne Gjelstad foredrag om sitt virke i Østfold. Han var administrator for unghestskuer og utstillinger fra 50-tallet til han gikk av med pensjon på 80-tallet. Det ble en fin markering av 100-årsjubileet for de ca 20 tilstede. Laget vil også markere jubileet på Bygdedagen med en vognparade og en utstilling på Varteig Meieri med bl.a. bilder og diverse hesteutstyr.

Det har i løpet av de siste årene blitt solgt andeler til mange nye medlemmer som driver med dôlehest. Laget har nå mange unge (særlig jenter) andelseiere. Til sammen har laget i 2008 21 andelseiere med i alt

25 andeler. Østfold hesteavlslag fungerer som en paraplyorganisasjon for lokallagene. Varteig er representert med to utsendinger til årsmøtet. Laget er dermed med når Østfold hestavlslag/Østfoldhingstene leier eller kjøper hingst for avlstjeneste i Østfold. De siste årene har hingstene stått stasjonert hos Mariann Sælid på Tofteberg i Borge. De mange unge og dyktige hesteentusiastene i laget har hevdet seg helt i toppen når Landslaget for dôlehest arrangerer norgesmesterskap på Starum. Konkurransen består i ridning, kjøring og mønstring av hest. Under NM i 2007 tok Hanne Sælid en andreplass mens Torild Smaaberg ble nummer fire blant over 30 deltakere.

Selv om tidene har forandret seg siden 1908, ikke minst i forhold til hest og hestehold, vil Varteig og omegn hestavlslag derfor også i lang tid framover ha sin berettigelse som et forum for alle hesteinteresserte i distriktet.

Kilder:

Protokoller

Karsten Baardseth: Hesten i Østfold 1973 (portrettbildene er hentet her)

Kultorp Bilservice

BILVERKSTEDET FOR ALLE MERKER OG EU-KONTROLL

Telefon: 69121350 - 41469373

Ovaskogs på 50-tallet

av Egil Nordengen

I fjorårets utgave av INGA hadde Øistein Grøvle noen betraktninger om skolegangen sin på Ise skole. Vi fortsetter nå serien med små glimt fra barne- og ungdomsår, og denne gang har stafettpinnen gått til Ovaskogs og Egil Nordengen.

I vinterferien hadde vi besøk av de tre eldste barnebarna som er i alderen fra seks til femten år. Det er alltid litt stas å komme på besøk til mormor og morfar i Varteig, og da gjelder det å ha et program som de håpefulle synes er greit, og som er litt utenom det vanlige.

Denne gangen ble det en lengre skogstur i den nordre delen av bygda, som på lokalspråket kalles Ovaskogs – eller helt lokalt benevnt som ”Nordkroken”. Det ble både bål, grilling og litt indianerlek. Noen sarpinger liker forresten å titulere var-tinger som indianere.

På tur i Nordkroken

Da vi gikk rundt i området fortalte jeg barnebarna at da jeg var liten, bodde det mange mennesker i dette området. På flere steder hvor husene er borte og bare deler av grunnmuren står igjen, bodde det store familier.

Egil Nordengen (64) med barndomsminner fra Ovaskogs hvor han har bodd størsteparten av sitt liv. Nordengen er sjefingeniør i Statens Vegvesen, Østfold og har vært ordfører i Varteig.

Barnebarna lurte jo på hvordan det kunne la seg gjøre, for det er jo ikke bilvei her, og ikke skolebuss og ikke gatelys? Og når jeg fortalte at her gikk skolebarna hele året, ofte i snø til over knærne, i all slags vær, ble de forundret. Gikk det an, lik-som?

Ja det gjorde det, og jeg tror at de fleste trivdes godt med å bo slik. Kanskje visste de heller ikke av noe annet. Tanken på å bo i byen var nok fjern for mange den gangen.

Trygg oppvekst

Denne dagen på tur med barnebarna fikk meg til å tenke tilbake på oppveksten i Ovaskogs. Den var trygg og god selv om det ikke var noe luksusliv.

Far overtok småbruket Nordenga i 1946 og da var det ennå ikke elektrisk lys i den delen av bygda. Den kom først i 1948 etter mange, lange og harde diskusjoner i kommunestyret, kan historieboka til Varteig kom-mune fortelle.

Fram til 1948 var det svartovn på kjøkkenet og petromax i fjøset når dyrene skulle stelles i vinterhalvåret. Parafinlamper innomhus som oste, var også standard. Det var en stor dag da vi bare kunne slå på bryteren på veggen og det lyste.

Tre barnebarn på guidet tur i Nordkroken. Her fotografert i hus-tuftene på Bjørmlena. Fra venstre Martin (15), Maren (10) og Jonas (6) Lande. Turen foregikk i vinterferien, men deler av den ble gjentatt i mai – når dette bildet er tatt. Foto: Egil Nordengen

Far jobbet i lensa om sommeren i likhet med de fleste andre i den delen av bygda, og hadde malerarbeid på vinteren. Vi hadde kuer, gris og høner, men ikke hest. Jordene på Nordenga var kuperte slik at det var vanskelig nok for en hest å ta seg fram. Høyet ble dratt i hus med håndkraft, og det var da jeg bestemte meg for at bonde skal jeg i alle fall ikke bli.

Kokkimskolen

Grunnskolen ble unnagjort på Kokkim skole, som før krigen var den skolekretsen i Varteig med flest elever. Vi gikk annenhver dag i sju år. Læreren, med unntak av småskolen, var Anna Oland. Det sto respekt av henne, hun var omtenksom og ville alltid det beste for elevene.

Vi fikk med oss mye livsvisdom, selv om det må innrømmes at det åpenbarte seg noen hull i kunnskapen da jeg begynte på realskolen. Særlig i norsk grammatikk. Det var en vanskelig øvelse å lære tysk når en ikke skjønnte så mye av den norske grammatikken!

Så var det skikkelige vintre den

gangen og de som klager på manglende strøing av veinettet i dag, skulle opplevd veiene i Varteig på 50-tallet.

Det var holkeføre store deler av vinteren og supert kjelkeføre. I storefri akte vi rattkjelke fra skolen ned mot butikken på Tangen, og noen ganger hang vi på bussen opp igjen. En gang ville ikke tauet som jeg hadde slått rundt baklemmen på bussen slippe, slik at jeg måtte kaste meg av kjelken, som ble med videre til busstorvet i Sarpsborg. Da ble det melding med hjem.

Kjelken kom tilbake, for Ivar Gressløs var en snill og omtenksom bussjåfør, som visste hvor kjelken hørte til.

Griselaktning

Mot juletider var det tid for å slakte de to grisene som var føret godt siden mai måned. Vekta kunne ligge på 130-140 kg, så her manglet det ikke på spekk. Under krigen var det annerledes, for da var spekk mangelvare, sa far ofte, når han smurte stivnet fleskefett på brødskiva.

Mor, som hadde vært matmor for grisene og blitt god venn med dyrene, likte ikke slaktedagen. Hun

Bjørnløna – gnr. 3016, bnr. 10 – fotografert omkring 1975. Her bodde Hansine og Johannes Bjørnløna, og en ungeflokk på sju vokste opp her. Hansine og Johannes var siste fastboende på Bjørnløna, og flyttet derfra rundt 1960 da nyhuset deres sto ferdig ved Nipaveien. Bjørnløna la grunnlag for tre kuer og hest, i tillegg til gris og høner. Alle husene på bruket er for lengst borte. Foto: Gunnar Kullerud.

sto bak døra i gangen når det smalt, men kom kjøpt ut for å røre i blodbøtta. Det gjaldt å ta vare på alt. En gang gikk det skeis da grisen sendte bøtta av gårde flere meter. Da ble det lite klubb.

Det var bygdeslaktere den gangen som kunne sine saker. Dagen etter så det ut som det hadde skjedd en trafikkulykke på slakteplassen

Alt ble brukt på grisen og siden fryser var ukjent vare, ble mye av flesket saltet ned i en tredunk. Når flesket skulle brukes, ble det vannet ut, men det hendte ertesuppa var i salteste laget. Vi drakk mye vann etter en slik suppemiddag.

Startet gutteklubb

Så var det en fire, fem gutter av oss som startet en gutteklubb med litt treskjæring og andre aktiviteter.

Vi samlet inn penger og når vi hadde nok, bestemte vi oss for en Oslo-tur. Det var en dagstur på den tiden.

Læreren vår, fru Oland som var en av de få med bil i Ovaskogs den gangen, stilte velvillig opp. Vi kom til Oslo, men der traff vi en trikk. Det var rått parti, så det ble togtur tilbake, men programmet ble gjennomført så vi hadde en fin opplevelse i hovedstaden takket være fru Oland som guidet oss.

Dette var noen glimt fra ting jeg husker godt fra min oppvekst i Ovaskogs på 50-tallet, og jeg synes vi hadde det bra den gangen, selv om vi måtte sørge for fritidsaktivitetene selv. Men det var jo andre tider, far jobba ute og mor hjemme, alle kjente alle, og hadde omsorg for hverandre i lokalsamfunnet.

Den tiden kommer neppe tilbake?

Noen betraktninger om barndommen på Ise

av Per Olaf Toftner

Da verden ennå var ung, sånn omkring 1950-tallet, var verden mye større enn den er i dag. Slik oppfattet i alle fall den lille gutten fra Ise det. Noen isinger hadde under krigen vært en tur til Rakkestad og de kunne fortelle at det "budde følk innafør der au".

Selv synes han bilturene fra Ise til Berg, hvor bestefar og bestemor bodde, var utrolig lang. Og så var det en by som het Halden som lå enda lenger borte enn Berg. Og som ikke det skulle være nok var det et land som het Sverige i de trakter også, som visstnok skulle bugne av melk og honning, eller i alle fall av bananer. Akkurat som det forjettede land han hadde hørt om i bibelhistorien på Ise skole. Skjønt han hadde ikke lidd noen overlast under krigen på Ise Meieri, ei heller etterpå for den saks skyld. Så bortsett fra mangelen på bananer, måtte Ise være et praktfullt sted å vokse opp for den lille gutten, sentralt som det lå i verden.

Den lille gutten fra Ise må ha blitt født med lopper i blodet. Eller i alle fall i bena. Han var aldri i ro og bena gikk alltid i løpefart. Som liten ble han av og til satt i en løpestreng som skulle hindre ham i å farte for langt av gårde. Etter hvert drev han viden om i skog og mark over hele Ise, del-

Per Olaf Toftner med barndomsminner fra Ise. Toftner har i mange år vært tannlege i Sarpsborg og vært aktiv i politikken, i en periode varaordfører.

er av Varteig og Skjebergdalen som på den tiden var verdens midtpunkt. Da den lille gutten 60 år senere gjennomførte New York maraton med glans, ble grunnlaget for denne prestasjonen utvilsomt lagt på Ise. Det gjelder å investere mens man er ung, tenkte nok gutten, uten å ane hva innsatsen kunne føre til av positive resultater senere i livet.

Da gutten en gang brakk ankelen og måtte gipses og utstyres med krykker, var det ingen hindring for hans utfoldelse, nesten snarere tvert om. Han utviklet en frapperende teknikk med dobbelthopp på det friske ben og fraskyv med krykkene som gjorde at han for bortover veien like fort som de andre guttene. Når podene benyttet seg av jernbanelinjen for å komme fortest mulig ut til Skillefurua på Kampenesmyra for å finne ugleegg, var det ingen som kunne følge ham bortover svillene. Det var heller ingen som kunne klatre så fort til topps i flaggstanga på Ise stasjon som han, med eller uten gips. Senere ble gipsen utstyrt med gåklakk, men den gikk i oppløsning sammen med gipsen da han ville være den første som skulle bade i Ise-sjøen ved Ulvestua det året, like etter at isen hadde brutt opp. Noe

Gutten fra Ise!

*Eier av bildet.
Per Olaf Toftner*

tidligere slo han ut en fortann og brakk en annen med den følge at han ble utstyrt med gulltann. Hans yrkeskarriere ble dermed staket ut allerede tidlig i barneårene.

Det var jo i grunnen utrolig at alt dette skulle vederfares den lille gutten. For i 1945, da han var tre år gammel, druknet han i brønnen hos Ole Berby. På plassen utenfor huset til Berby var det en stor brønn med et valmet tak med en luke i. Gjennom denne luka kunne man fire ned en bøtte og heise opp vann. Ved siden av brønnen lå det en haug med murstein den våren. For Eigil, Ivar og den lille gutten ble fristelsen for stor. Hva om de kastet mursteiner i brønnen? Som tenkt så gjort. For Eigil og Ivar gikk det greit, de var ett og to år eldre. Men for den lille gutten gikk det riktig galt. Han fulgte med mursteinen ned i det mørke vannet. Det skulle ta ganske lang tid før det ble slått alarm og onkel Helge fikk kommet seg opp til brønnen, revet opp taket, hoppet ut i og fikk berget den lille gutten. Ennå lenger tid tok det før påkalt doktor kom helt fra Sarpsborg og fikk begynt med gjenoppliving. Holger Nielsen-metoden visstnok. Som ved

et under våknet den lille gutten etter å ha gulpet opp en masse vann. Om kvelden, etter å ha sovet litt, fikk han livretten sin, hvetekake med blåbærsyltetøy. Gutten må utvilsomt ha tapt en hel del hjerneceller etter den lange tiden under vann. Så det var nok her den nye Albert Einstein gikk tapt.

Man skal ikke kimse av Ise på 1950 tallet. Riktignok lå den i utkanten av daværende Skjeberg kommune, men her lå Ise Mølle, Ise Jernstøperi og Norges største produsent av jordbruksmaskiner, Haga Hoel, med bort i mot 100 ansatte på det meste. Her lå Ise Meieri og ikke mindre enn tre kolonialhandlere og Titteruds slakteri med utsalg. Hit valfartet folk og kunder fra flere kirkesogn. Ise hadde egen skole, et voldsomt kulturliv utspant seg på Foreningsborg og andre foreningslokaler og ikke minst hadde stedet Ise stasjon og hovedveien forbi. For ikke å snakke om Ises fotballbane.

Fotballbanen var på den tiden som vanlig var, en grusbane. Skjønt grus var det jo ikke. Selve dekket var et slags slagg eller stubb. Store mengder av denne materien ble hentet på Sarpsborg stasjon. Den besto rett og slett av assorterte dimensjoner av utbrent koks fra damplokomotivene. Partikkelstørrelsene var fra støv til småstein på 3-4 cm i diameter. Hvis man falt, og det gjorde man jo ofte, så gikk det spesielt hardt ut over knærne. Ikke nok med at knærne på sommerstid alltid var

Barndomshjemmet en vinterdag i 1950.

Eier av bildet. Per Olaf Toftner

var den raskeste gutten på Ise, men den lille gutten lå ikke langt etter. Det skulle også snart vise seg at de to guttene fra Ise var de raskeste i hele Skjeberg.

oppskrubbet og fulle av skorper, det gikk også småbetennelser i sårene som verket og det satt alltid igjen litt grusstøv i sårene. Fotballspillende smågutter på Ise gikk hele sommeren gjennom med småblødende, svarte infiserte knær. Da gutten som 13-åring senere flyttet til Hafslund og begynte å spille fotball der, tok det et helt år før han kunne sies å være ekte hafslundgutt. Så lang tid tok det nemlig før isegrusen var ute av knærne. Før det sa mine kamerater at; "Vi ser at du kommer fra Ise for det er baræ guttongær fra Ise som har sånne kne'er". Dessuten, når du i dag ser en voksen mann sitte å tromme med fingrene på knærne, er det bare uvanen fra barndommens skorpeplukking på verkende knær som henger igjen, og du kan være sikker på at det er en avdanket forballspillere fra Ise.

På Ise-banen forberedte skolebarna i femte, sjette og sjuende klasse seg også til det store, årlige friidrettsmesterskapet som foregikk helt nede på Borgen-banen. Det ble konkurrert i kast med stor ball, hoppet lengde og løpt 60 meter. Torger

Vi hadde så smått hørt om forhåndstreningens velsignelser, så dagen før mesterskapet var en del gutter oppe på Ise-banen og nedla en rekke 60-metere, hoppet lengde og kastet ball til den store gullmedaljen. På veien hjem fra Ise-banen la den lille gutten inn den siste 60-meteren. Det skulle han ikke ha gjort. Dette var på høsten, eplene var modne, og epleslang var ikke noe ukjent fenomen for gutten, men altså ikke akkurat den dagen. Men da noen voksne i nærheten hadde fått nyss om at noen var på epleslang, var det kanskje til å forstå at da de oppdaget en gutt som løp for harde livet så var han naturligvis en av dem som var med i eplekomplottet. Det hjalp ikke det minste at gutten fortalte at han var på treningstur. Han fikk en hard og vond omdreining av øreflippen, som var en vanlig avstraffelsesmetode på den tiden, og med klar beskjed om at neste gang kom bukse til å bli trukket ned. Det ble ikke noen suksess på friidrettsbanen dagen etter heller. Dertil hadde forhåndstreningen ført til at lemmene var alt for stive. Men

noen stjålne epler vanket det likevel utover høsten.

Ved siden av fotballen var en av de viktigste sysselsettingene for guttunger å skrive eller samle på bilnummer. På Ise var det på den tiden kun en fem, seks biler hvorav en liten Mini Morris, en varebil og en lastebil befant seg på Ise Meieri. Ikke mange biler trafikkerte på veiene heller. Derfor var bilnummer verdifulle. Den gangen hadde bilskiltene forbokstaver etter hvilket fylke de kom fra. Det startet med A-biler som kom fra Oslo og B-biler fra Østfold og fortsatte slik opp til Finnmark. I en dertil egnet kladdebok ble bokstavene alfabetisk og sirlig ført opp på hver side. Bakerst var det en egen side til utlendinger. Denne siden var som regel tom.

Bilnummerskrivingen ble henlagt til Skjæringa like syd for Ise stasjon. Skjæringa var en liten fjellrabb som sto igjen mellom hovedveien og jernbanesporet. Den var 3-4 meter høy, 50 meter lang og litt over en meter bred på toppen. Fra denne

utkikksposten var det de små krabatene lå og skrev bilnummer. De lå kloss inntil toget når det freste forbi. For freste gjorde det til gangs. De gamle damplokomotivene var noen digre monstre som spydde ut mengder av røyk og bråkte noe infernalsk. Lokomotivføreren visste ganske sikker at det befant seg noen poder i Skjæringa som strengt tatt ikke skulle befinne seg der. Derfor satte han oftest i noen kraftige støt i dampfløyta i god tid før toget arriverte Skjæringa. Det skremte de fleste unna, men den lille gutten ble som regel liggende.

En sommer hendte det noe helt spesielt i Skjæringa. Den lille gutten hadde sannsynligvis blitt uvenner med guttegjengen som sparket fotball på Ise-banen. Da, ja, da kom det en doning som han aldri hadde sett før. Bilen var vel ikke uvanlig, men etter seg hadde den hengende et lite hus. I ettertid fikk gutten greie på at det dreide seg om en campingvogn. Men det var ikke ekvipasjen som sådan som gutten ble mest overrasket over. Både bilen og huset

hadde nummerskilter som han aldri hadde sett før. Heldigvis var føreren av bilen usikker på hvor han skulle kjøre. Under alle omstendigheter måtte jo bilene sette ned farten i den krappe

4. og 5. klasse? ved Ise skole: Fra venstre Odd Kingsrød, Reidar Fløivika, Ragnar Johansen, Per Olaf, Willy Haakafoss, Svein Kleivdal, Gunnar Soli, Jan Solberg Johansen, Torger Øby og Åge Roar Løkkebråthen. Eier av bildet. Per Olaf Toftner

svingen over jernbanesporet. Gutten fikk klort ned to bilnummer som startet med tall, fortsatte med et par bokstaver for igjen å avslutte med et par tall til, altså helt ulike de norske. Det var helt utrolig.

Han sprang det han var kar om opp til fotballbanen. For det å vise fram to bilnummer som dette måtte jo utvilsomt føre til at vennskapet med guttegjengen ble gjenopprettet. Sensasjonen var jo et faktum. Dette møtet skulle imidlertid den lille gutten aldri glemme. Det resulterte nemlig i den største skuffelsen som han til da hadde opplevd. Han ble ikke trodd. De trodde rett og slett at det var noe han hadde funnet på. Aldri så galt at det ikke er godt for noe. Senere i livet da ikke minst de politiske nederlagene skulle bli mange for opposisjonspolitikeren, var skuffelsen fra Ise den gang god å ha med seg som ballast og trøst.

Som man forstår var Ise verdens navle og midtpunkt for den lille gutten. På den annen side følte han ofte at tingene sentrerte seg om noe mye mindre, om knær som vi har sett, og om noe så viktig og jordnært som stroppliv og lange strømper. På den tiden var lange bukser bare forbeholdt konfirmanter og voksne menn. Unge spirer, for ikke å snakke om småbarn, gikk i knebukser. Det var altså ikke "nøden som fikk nøgne kvinder at spinde" lange størper. Det var moten.

Strømpene var rett og slett en dyd av nødvendighet når det gikk mot

hårdere årstider for å tildekke mer eller mindre blåfrosne nedre ekstremiteter. Nå var det ikke de lange strømpene i og for seg som opptok smågutters oppmerksomhet og som påførte dem mye ubehag. Nei, det var mer de tekniske innretningene som var oppfunnet for å holde dem oppe. Stroppelivet var som meget annet på den tiden hjemmegjort. Det bestod av en liten trøye påmontert fire brede vertikaltløpende strikker med tre hull i, to til hvert ben, en bak og en foran. Hullene i strikkene passet til tre knapper som var fastsydd øverst i strømpene. Når gutten var liten kunne man starte med å tre det øverste hullet av strikkehullet over den nederste knappen. Vokste man til kunne man gå ned til avsats nr to osv.

Problemet var jo at hele systemet var temmelig labilt slik at det ofte løsnet. Det var heller ikke alltid den beste korrelasjon mellom nedre kant av kortbuksen og øvre kant av strømpene. Dessuten var det temmelig komplisert for en liten krabat å montere hele stasen uten å få hjelp av foresatte. Dette førte til at hele systemet kom i ubalanse. De underliggende hvite underbuksene kom derfor ofte til syne. Mobbing var jo på dette tidspunktet ennå ikke oppfunnet, men småkryp som ikke var ulastelig ekvipert i disse regioner måtte utstå mye erting og deres mødre som ikke sørget for harmoni i lårhøyde sto ikke høyt i kurs.

Togene som kom til Ise stasjon sto sentralt i den lille guttens liv. Selv om Ise ikke var store stedet, stanset

de fleste tog her. De små guttene var selvfølgelig mest opptatt av lokomotivet som freste av damp, dets størrelse og tyngde. Guttene passet alltid på å legge små metallbiter på jernbanelinja for å se hvor flate de kunne blir når toget kjørte over dem. Faktisk kunne man få en ettøring til å bli en toøring, og en toøring til å bli til en femøring når lokomotivet kjørte over dem. Det hendt nok at det foregikk farligere ting også, men det hører ikke hjemme å fortelle om dette her.

I bokstavelig forstand var jernbanen også en link mellom Ise og Berg hvor hans besteforeldre bodde. Som man forstår var den lille gutten ikke lite stolt av de fresende uhyrene av noen lokomotiver på Ise, men

enda mer spennende var det nok å reise til Berg stasjon hvor bestefar var stasjonsmester. Der var det riktignok ikke mye fres og damp, og ikke var det mange tog som stanset der heller. Men jernbanen mellom Oslo og Kornsjø var noe så vanskelig som elektrifisert. Det betydde at togene var mye mer elegante og gikk mye fortere. De gikk rett og slett på strøm og ikke på kull.

Når den lille gutten fra Ise besøkte Berg, fikk han en slags duft av den store verden. For som sagt, på Berg var bestefar stasjonsmester. Ikke for at det duftet så mye av ham, men han var sjefen over alle sjefer. Og denne sjefsrollen spilte han ut i fullt register hver gang Scandiapilen for forbi. Scandiapilen var en slags slangelignende innretning med tre vogner som hang sammen på en måte slik at de så ut som en. Forparten var aerodynamisk utformet som på et framtidsuhyre. Et blått metalluhyre. Fartøyet stanset naturligvis ikke på Berg stasjon, nei det for forbi i voldsom hastighet. Dette gjorde det nødvendig å ta sine forholdsregler. Eller var årsaken heller et uttrykk

Over:
17. maitoget ved Skjæringa.

Til høyre:
Eigil, Torger og Per Olaf alltid
først i 17. maitoget

for en slags hierarkisk oppbygning?

På selve plattformen sto bestefar, stasjonssjefen, i sin ulastelige stasjonsmester-mundur. Idet pilen raste forbi hevet han hånden til hilsen, og ikke hvilken som helst slags hilsen. Som tidligere yrkesmilitær var det en schwung over bevegelsene som langt oversteg det en sølle mester kunne utføre. Og bak ham sto allmuen på rekke og rad. Telegrafisten to steg bak, eventuelle andre voksne et skritt eller to bak der igjen. Ytterligere ti skritt bak sto barna. Nærmere skinnegangen var det ikke tilrådelig å stå for småfolket, de kunne bli dratt med av det voldsomme dragsuget som fulgte etter Scandiapilen. Den lille gutten fra Ise hadde mye å berette når han kom hjem til vennene ved den ikke elektrifiserte jernbanen på hjemstedet.

Telegrafisten var for øvrig et kapittel for seg. Han kom utenifra, og som telegrafister flest var han omsvermet blant jentene på Berg. Det var jo ellers ikke stort annet enn bønder å menge seg med, så en telegrafist sto høyt i kurs. Så også denne. Men han skulle visstnok ha et handikap. Det var noe snodig med ganglaget hans. Når han beveget seg bortover veiene foretok han med jevne mellomrom noen merkelige mindre mellomsteg eller hopp som om det var en indre styrelse som drev ham. Men det plaget ham visstnok ikke på dansetilstelninger på lokalet. Ifølge tante Gerd.

I ettertid har tante Gerd også funnet ut forklaringen på telegrafistens skavank. I 1950 hadde man fortsatt

ikke elektriske signallys. Når et tog skulle stanses eller gis klarsignal for å kjøre inn eller ut av stasjonen måtte man benytte seg av grønne og røde flagg. Disse ble satt opp 7-800 meter syd og nord for stasjonen. Det var telegrafistens oppgave å utføre denne dont. I rask gange beveget han seg derfor langs skinnegangen opp til flaggholderne. Det vil si, ikke LANGS. Han gikk PÅ svillene. Men den gangen var ikke skinnegangene helsveiset slik som i dag. For ca hver 20. meter måtte man føye sammen to skinnelengder og her la man to sviller tett inntil hverandre. Så når telegrafisten befordret seg selv på svillene måtte han altså gjøre dette spesielle mellomhoppet ved hver skinneskjøt for ikke å havne i utakt med svillene. Ellers ville han ha havnet ut i den ubehagelige pukken som svillene lå i. Dette ble så innarbeidet i hans ganglag at han visstnok dro det med seg resten av livet. Det var vel derfor det var sånn fart over dansen på lokalet når han deltok.

Det ble ellers ofte noen lange kvelder på Berg. Det vanket jo alltid god mat og drikke. Samtalene gikk også i det vide og brede med så mange søsken og barnebarn til stede. Men langdraget skyldtes jo først og fremst kortspillet. To kroners sprøyte! Selv bestemor som etter hvert ble temmelig skral og som lå på en seng i stua, våknet til dåd og tok plass ved spillebordet. Et av spillets regler går ut på at en påfølgende spiller alltid må kaste et høyere kort på bordet enn

foregående spiller. Jeg lærte raskt at det verste som kunne skje var når nummer to i spillet kastet ut et relativt høyt kort, en tier eller knekt. Hvis bestefar som nummer tre bare hadde en konge som han måtte slippe og ble stukket av sistemannens ess, førte det til sterke reaksjoner. Det var her den lille gutten så smått begynte å skjønne at det norske språk var ganske rikholdig på ord som han inntil da ikke hadde hørt før. Det ble understreket av den kraft som bestefar kastet kongen i bordet med. Den lille gutten fra Ise forlot sjelden Berg i våken tilstand.

Det snakkes så mye om penger i dag. Ikke så rart kanskje med alle oljemilliardene som etter hvert svirrer i luften. Annerledes da den lille gutten fra Ise vokste opp. Ganske enkelt fordi det knapt fantes penger. Riktignok kunne det nok hende at man kunne komme over en ettøring. Den var svart den gangen, preget som den var i krigens mørkeste år. Men den hadde sin verdi. På kafeen kunne man få to "muselorter" for et eksemplar av sorten. Skulle man være så heldig å ramle over en femøring var lykken fullbrakt. For denne eventyrlige sum fikk man anslagsvis 10 cm med kandissukker dinglede

i en snor. Man måtte suge iherdig i timesvis for å få ren snor. Verre gikk det vel med melketennene som munnen var full av på den tiden.

Vi opplevde også økonomiske høytider. Det var når bestemor kom på besøk fra Berg. Da vanket det en hel femmer. Den var av papir og den var blå. Men den var naturligvis bare til allmenn beskuelse. Man kunne ta og føle på den en stund og gjøre seg noen drømmende tanker, men så måtte man hente postsparebankboka hvor femmeren ble lagt til påfølgende virkedag. Da ble den vekslet inn i et slags frimerkelignende bevis som ble limt inn i boka og påført et stempel. Man hadde langsiktige perspektiver på sin sparing den gang. Som de fleste andre skulle man i tidens fylde ha ny konfirmasjonsdress, må vite.

Nei, det var nok ikke pengeveldet som rådde grunnen. Det var naturalhusholdet som var den fremherskende livsform. Dette manifesterte seg ofte når G. W. Johansens bakerbil kom til meieriet. Brød og kaker ble brakt inn i forretningen i store trekasser. Av praktiske grunner sto alltid bilens bakdør åpen. Den varme odør som bredde seg ut fra bakdøren ble for mye for den oppvoksende slekt. Bilen ble befridd for et eksemplar eller to av den uimotståelige bakervaren før guttetassene forsvant usett fra åstedet.

Guttene gravde seg inn i brødet fra to sider og fortærte innmaten først. Skorpen ble delt opp i ringer i et an-

Mor, far, Brit og Per Olaf på vei til fjellet i Morrisen.

Eier av bildet: Per Olaf Toftner

tall som svarte til antallet medskyldige. Det som ikke ble spist opp av ringer, ble hengt inn på sykkelstyret og tjente som en slags opplagsnæring resten av dagen. Guttene var jo sjelden hjemme. Alle så disse skorpene på sykkelstyrene, trolig visste de vel også hvor de kom fra. Men ingen foretok seg noe. Kanskje ble de betalt bak guttenes rygg? Eller ført opp i bok som sedvanen var den

gang. Naturalhushold. Ettøringer? En femmer? Et brød? Guttene var lykkelige. Milliarder? De var lykkelig uvitende.

Den lille gutten fra Ise flytter derfra da han var knapt 13 år. Senere studerte han blant annet i Heidelberg i Tyskland. Verdensbildet forandret seg. Sentrum forflyttet seg senere til Sarpsborg. Skjæringspunktet mellom Ise og Europa.

Hafslundsøy Bensin og Service

KIOSK og REKVISITA

Nordbyvn. 116, 1734 Hafslundsøy

Telefon 69 14 92 35

Org. nr.: 988 792 322 MVA

An advertisement for L. Evensen as, a specialist in hunting and outdoor gear. The ad features a large title "Jakt og friluftspesialisten" in a bold, white font with a black outline. Below the title, there are three images: a black and white photograph of a compass, a black and white photograph of a handheld electronic device (possibly a GPS or weather station), and a black and white photograph of a pair of outdoor trousers. At the bottom of the ad, the text reads "ØSTFOLDS STØRSTE OG ELDESTE KRAMBU" followed by "L. Evensen as" in a large, bold font. Below that, the address and contact information are provided: "Pellygaten 71 - 1706 Sarpsborg. Tlf.: 69 15 42 22. E-post: evensen@l-evensen.no". The entire advertisement is enclosed in a black border with rounded corners.

Da presten skulle ta knekken på usedeligheten

av Øistein Bøe

Høsten 1888 skulle sogneprest Jens Jonas Elstrand Jansen ta livet av førekteskapelig usedelighet i Varteig. Kjæresteparene svarte med å boikotte presten. Det gikk nesten halvannet år før noen giftet seg igjen.

J. J. Jansen var kommet som prest til Varteig i 1883. Nå var sikkert ikke løsaktigheten blant ungdommen mer framtrædende her i bygda enn i andre menigheter, men likevel stor nok til at sognepresten ønsket å ta et oppgjør med den fra prekestolen.

Jansen har selv omtalt dette oppgjøret i sin bok "Oplevet og tænkt", som kom ut på Aschehougs Forlag i 1909.

Hengir sin Ære

Jansen er rystet over "hva der foregaar i Stilhed af Usædelighed". "Det er Skikken som har en saa forfærdelig Magt. Det er ufattelig, hvor let enkelte Kvinder kan hengi sin Ære", skriver han.

Han nevner to eksempler: "En Mand havde paa en Auktion bedrevet Utugt med en Jente. De var sammen i en Lade. De havde ikke engang talt saa meget sammen, at han havde faaet vide, hvem hun var. En anden Mand kom i Følge med en ham fremmed Pige paa Hjemveien fra en Auktion. Da de kom til hendes

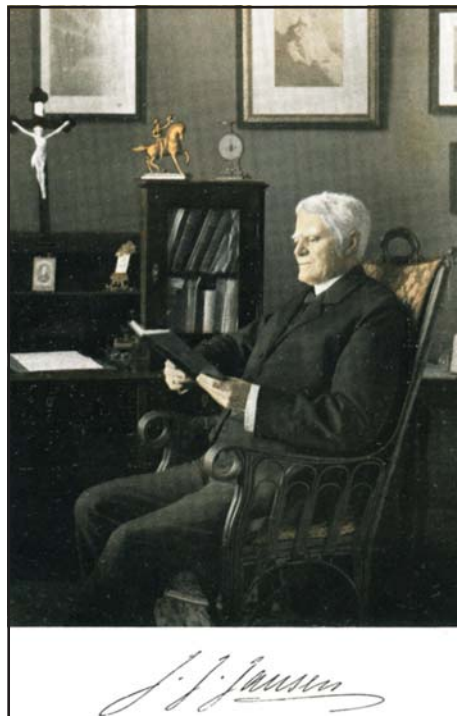
Jens Jonas Elstrand Jansen på sine eldre dager. Han var sogneprest i Varteig i årene 1883-1890 og blant annet en drivkraft for å få i gang både ungdomsforening, bank og meieri. (Bildene til denne artikkelen er hentet fra "Oplevet og tænkt".)

Hjem, gikk han med indom og – en Kvindeskjæbne var brudt i stykker, en Kvindes Livslykke tabt."

Så får vi ta med prestens presisering om at "disse Exempler er ikke netop hentede fra Varteig".

Legemlig Hengivelse

J. J. Jansen fortsetter: "Den Skikk, at den legemlige Hengivelse skal ske før Brylluppet, er mangesteds saa stærk, at man næsten kan si, at dette er den gjængse Form for Forlovelse. Den begrundes endog Theoretisk paa en

Maade, som jeg ikke vil anføre.”

Også her velger Jansen å ta en presisering i sin bok – nemlig at ”de Bygder, jeg har virket i, slet ikke er blant dem, som staar lavest i sædelig Henseende, tvertimod”.

I Varteig valgte han likevel ”å ta Bataille mod denne Synd og specielt mod det usædelige Forhold mellem forlovede”. Jansen tar oppgjøret, i visshet om at han vil få støtte hos bygdas mange kristne. ”Jeg holdt en Præken, hvori jeg talte saa brændende, jeg kunde, mod de stygge Skikke og skar med Kniv i Syndebylden”, skriver han.

Ungdommen boikottet

Vel hadde Jens Jonas Elstrand Jansen bygdas kristne i ryggen, men han hadde nok ikke helt beregnet sitt ungdommelige publikum. De boikottet nemlig presten, og det gikk nesten halvannet år uten en eneste vielse i Varteig kirke.

Jansen kommenterer selv effekten av prekenen sin:

”Virked det? Ja, men paa en Maade, jeg ikke havde tænkt mig eller be-

regnet. Ægteskaberne ophørte nemlig. Der var i Varteig med sine 1200 Indbyggere ikke mange Brudevielser aarlig; men nu gikk der et Aar, uden at der forekom en eneste. Det var kun én Maade at forlove sig paa, og det var den, jeg angreb.”

Jansen forteller ikke når han holdt sin tordentale mot forekteskapelig sex, men kirkebøkene forteller sin tydelige historie.

2. juledag 1888 var det vielse i Varteig kirke. Neste bryllup var først 29. april 1890, seksten måneder senere. Både før og etter prestens ”Bataille” hadde antall vielser i Varteig ligget på fra seks til elleve i året.

Du er den første

I sin bok ”Oplevet og tænkt” gir J. J. Jansen uttrykk for hva han ønsker – og forventer – av ungdommelig vandel:

”Enhver ung Mand bør tænke paa Ægteskab som noget godt og vel-signet; ja herligt. Og han bør gjennom sit Ungdomsliv ha det Maal for Øie at kunne frembyde sig ren for sin unge Hustru og føle den overordentlig store Glæde at kunne si hende Brudenatten: ”Du er den første.” Da blir Ægteskabets Sanselighet først en rigtig glad Sanselighed.”

Selv var Jens Jonas Elstrand Jansen 37 år da han møtte

J. J. Jansens foreldre – Eleonore f. Elstrand og lensmann David Middeltion Jansen.

sin tilkomne på Skjeberg jernbanestasjon en vårkveld i 1881. Jenny Therese Schroeter fra Drammen var ”18 Somre bare”. Hun var for øvrig på mors side barnebarn av sogneprest Schroeter i Drammen og på fars side barnebarn av presten Schroeter i Oslo. Det var sistnevnte som ”holdt den vakre Liktale over Hans Nielsen Hauge”.

Cølibatets Farer

Jansen er opptatt av hvorvidt en prest bør gifte seg. ”Kan ikke Ægteskabet og Hjemmet i nogen Grad bli hindrende for Prestens Gjerning i Samfundet?” Jansen gir selv svaret: ”Naturligvis kan de det.”

På den annen side poengterer han at ”i et ret Presteægteskab faar Presten i sin Hustru sin bedste Medhjælper. Ja i enkelte Tilfælde er kanske Prestekonen halve Presten”.

”Cølibatets Farer for Prestegjerningen er langt større end Ægteskabets. Og paa den anden Side er Ægteskabets Gavn for Prestegjerningen ligesaa stor, ja langt større end Cølibatets.”

Gud og departementet

Det var nettopp det faktum at J. J. Jansen var blitt familiefar og dermed måtte ha et embete med større utkomme, som førte ham til Varteig.

Jansen var født i Hobøl 8. mars i 1844, der faren var lensmann. Etter avsluttede teologiske studier var han først fem år lærer i Oslo og deretter ti år som personlig kapellan hos presten Wille i Skjeberg. Da ble både det residerende kapellaniet i Skjeberg og sogneprestembetet i Var-

J. J. Jansen som 12-åring, sammen med sin fem år yngre bror Th. Friis.

teig ledig.

”Begge Bygder var saa elskværdige at henvende sig til Departementet for at faa mig. Jeg overlod til Gud og Departementet og fik Varteig”, skriver Jansen.

Han betegner i boka vartingene som stolte av sin bygd. ”Og de er stolte af, at ”Inga fra Varteig” var Mor til en af de største blandt dem, som har siddet paa Norges Trone”.

Bygda var fattig, og embetet var heller ikke rikt. ”Ned til 1300 Kroner gikk de kontante Indtægter, og dertil en liden Prestegaard, men med en koselig Hovedbygning. Det var med en ubeskrivelig Følelse af Lykke, at jeg første Gang gikk frem og tilbake paa mit eget Gulv.”

Prægtigt Stof i Folket

”En prægtig Bygd var det allikevel og prægtigt Stof i Folket”, fastslår Jansen. ”Mange begavede, især mekanisk begavende Mænd. Jeg nævner specielt Bygdens Ordfører, Richard Furuholmen, et mekanisk Geni, og Lensmand Larsen. Begge har været Stortingsmænd fra Smaa-

lenene. Og begge to var udprægede kristelige Personligheder.”

Noe av det første Jens Jonas Elstrand Jansen hørte etter at han var blitt utnevnt til sogneprest i Varteig var at ”der havde været et religiøst Møde, hvor Ordføreren begynte med Bøn, Sognepræsten holdt Hovedtalen, og Lensmanden sluttede med Andagt”.

Jansen skriver i boka at noen av leserne kanskje kan synes dette blir vel mye av det gode, og at en eller annen prest ”af den gamle Skole” kanskje i sitt stille sinn vil frykte svermeri. ”Jeg blev bare glad, hva jeg tror, de aller fleste Nutidsprester vilde blevet. Jeg tænkte: der skal bli let at arbeide, der vil der kunde udrettes noget.”

Jenny Therese og Jens Jonas Elstrand Jansen, fotografert ved sølvbryllupstider.

Legmannsbevegelsen

Det bør tilhøyes at selv om flere prester motsatte seg vekkelsene og legmannsbevegelsen på 1870- og 1880-tallet, var Jansen blant dem som ga den sin fulle støtte.

Jansen utdyper det selv: ”Der blev arbeidet, og jeg tror ogsaa, der blev udrettet lidt ved de varme, dygtige Lægprædikanters Hjælp, som jeg havde til min Bistand, dels fra selve Bygden, og dels fra andre Steder.”

Og han fortsetter: ”Jeg var taknemmelig mod Gud, fordi han havde vendt mit Hjerte til de vakte og lært mig at vurdere dem. Hvorledes skulde jeg ellers kunnet arbeide i Varteig. Der var i min Tid to Vækkelser i Bygden, og jeg tror, at der kun var faa Huse, som ikke var berørt. I det siste Aar af min Virksomhed i Varteig besluttede Herredsstyrelsen at begynde sine Møder med Bøn til Gud.”

”Han Far”

Selv om ungdommen i Varteig satte krokbein på presten sin da han tordnet over usedelighet, var J. J. Jansen en enestående både dyktig og godt likt prest i bygda. Han ble en avgjørende ressurs også på virkeområder langt utenom det kirkelige.

Det kan være nok å nevne hans rolle for å få både meieri (INGA 2002) og bank (INGA 1996) i bygda. Begge tiltakene omhandler han i boka han skrev.

Jansen tar utgangspunkt i ”det gamle Navn paa Presten” – nemlig ”Han Far”. ”Presten maa være som en Far for Menigheden. Alle i Bygden

maa føle, at de kan komme trygt til ham om Hjælp og Raad i alt”, utdyper Jansen, og tenker da like mye på praktiske forhold som religiøse.

De magre graa Ekrer

Varteig var en fattig bygd da J. J. Jansen virket her. ”Det skar mig i Hjertet, naar jeg gikk nedover langs Glommen, som danner Bygdens Vestgrænse, og saa de magre graa Ekrer, hvor der bare et Aar imellom kunde voxe en svag, tynd Havre.”

Jansen mente løsningen var et meieri i bygda. ”Saa gaar Fædriften op, og der kommer Gjødtsel paa Ekrerne.” Presten konkluderer med at ”der blev naturligvis adskilligt Arbeide med det; men Meieriet kom i stand”.

J. J. Jansen var selv bonde, oppvokst på landet – og styrte sammen med kona gårdsdriften på preste-gården. ”Det krævede meget Arbeide, meget Tænkning. Men vi maatte tjene Penger paa Gaardsbruget”, fastslår han.

Melket Vartingerne

Presten i Varteig var også opptatt av ”at min fattige Bygd blev ligesom melket af de omliggende rigere Kommuner, nemlig af deres Sparebanker, hvor Vartingerne maatte laane og betale sine Renter”.

Hva kunne gjøres? Jo, Varteig måtte få sin egen sparebank. Jansen gikk i bresjen, og skriver i ”Oplevet og tænkt” at ”jeg skrev hid og did, fik Oplysninger og Statuter fra forskjellige Kanter og fik dannet en Komité af de dygtigste Mænd i Bygden”.

Det ble utarbeidet forslag til statuter,

og det ble innkalt til stiftelsesmøte. Jansen må imidlertid i boka medgi at ”jeg havde overvurderet min Indflydelse”. Folk steilet nemlig ”ved den store Tanke”.

Noen år senere ble det imidlertid gjort nytt forsøk, og da ble banken etablert. På det tidspunktet hadde Jansen sluttet som prest i Varteig, men han mottok meldingen med glede:

”Hvor umulig, ja utænkelig Folk syntes det var, at der skulde bli en Bank i Varteig, det skjønnte jeg bedst paa min Far. Engang jeg var nede i Skjeberg, fortalte jeg ham min Plan. Han lo bare som af en god Spøg og sa: ”I den Bank vilde jeg ikke sætte to Kroner”.

Hans tredie Plan

Sogneprest Jansen var også initiativtakeren til Varteig Ynglinge-forening (INGA 2004). ”Min tredie Plan”, som han karakteriserer den – foruten meieri og bank.

”Og i Virkeligheden var denne Plan den første af de tre og den som laa mig mest paa Hjerte”, uttaler Jansen.

Gutteforeningen fra 1884 skulle tuftes på ”Oplysning, Kultur og paa samme Tid Folkets Bevarelse og Fremgang i personlig Kristendom”.

Selv om Jansen som foreningens leder bar det største ansvaret, jobbet han også aktivt for å få ungdommen til å ta del i arbeidet. Han holdt egne kurs for en del av de yngre, hvor han lærte dem å holde foredrag og debattere. ”Vi lekte Storting, en Lek, som tiltaler Nordmænd overordentlig.”

Ældre Mænd

Det var også en del godt voksne menn med i ”ynglingeforeningen” i Varteig. Jansen forteller selv fra et besøk av Georg Fasting, som holdt foredrag i foreningen. Fasting stusset nok over ”at der i en ”Ynglingeforening” var saa mange ældre Mænd med stort Skjæg”. Jansen forsikrer imidlertid at det var ”sandelig unge varme Hjerter under de store Barter”.

Etter noen år tok for øvrig J. J. Jansen initiativ til at ”ynglingeforeningen” skulle åpne også for kvinnelige medlemmer – altså gå over til ”ungdomsforening”.

”Det er nemlig af overordentlig stor Betydning, at der udover Landet kommer i stand et aabent, smukt og sædeligt Samvær mellem de unge Gutter og Piger. Det er den store selskabelige Reformation, som kræves”, fastslår Jansen.

Bly i Knæerne

Jens Jonas Elstrand Jansen jobbet hardt i Varteig, og det skulle få helsemessige følger. Han forteller fra en spasertur Østaskogs, der han ”skulde holde Opbyggelse”.

”Jeg gik østover den langstrakte Bakke fra Prestegaarden op paa Høiden og vilde gaa almindelig hurtig, som jeg pleide, men følte pludselig, at jeg ikke kunde. Det var som Bly i Knæerne.”

Kreftene hos den iherdige presten var borte. ”Jeg følte det med en Gysen. Jeg prøvede at trøste mig med, at det vilde gaa over. Men det gik ikke over. Neurasteniens mørke Skygger la sig atter over mit Liv. Jeg maatte ta en Hviletid og tænke paa at faa et Embede, hvor jeg kunde holde Kapellan”, skriver Jansen.

Men Di er jo død?

Kunnskapen om nerveproblemer og neurasteni (kronisk utmattelsesyndrom) var nok sterkt begrenset hos menigmann. Jansen forteller med atskillig humor:

”Nede i Sarpsborg var jeg allerede død, hva jeg erfarede paa en meget drastisk Maade. Jeg var dernede et Ærinde, og som jeg gikk nedover Sannesundsveien, mødte jeg en Arbeidsmand, som tydeligvis blev aldeles konsterneret ved Synet af mig.”

Mannen vendte seg mot Jansen med spørsmålet: ”Men er det Dere

Varteig prestegård på Jansens tid. ”Det var med en ubeskrivelig Følelse af Lykke, at jeg første Gang gikk frem og tilbake paa mit eget Gulv.”

lys levandes da?”. Jo, Jansen måtte jo bekrefte det, hvorpå mannen fortsatte: ”Men Di er jo dø – er Di nte dø?” Jansen forsikret imidlertid at det var ham, i levende live. ”Aa, undskyld da,” sa mannen, ”jeg er saa gla, at De lever.” Jansen bemerket imidlertid i boka med glimt i øyet: ”Om han var ganske overbevist, ved jeg ikke”.

Nekrologen ferdig?

Straks etter kom han inn til bokhandleren, som ”tillige var Udgiver af en Lokalavis”. Avismannen så bestyrtet på Jansen og sa: ”Men er Di ikje dø?”

Presten skriver i boka om møtet: ”Jeg er næsten aldeles sikker paa, at han havde skrevet min Nekrolog, sandsynligvis sto den i Sats”.

Jansen begynte å more seg over episodene, og forsikret overfor redaktøren at han var i live. ”Ja,” sa mannen som brøt på bergensk, halvt ergerlig, ”er Di ikje dø no, so dør Di aldri.”

Heldigvis fikk kapasiteten Jens Jonas Elstrand Jansen ennå mange gode år. Han ble i 1890 utnevnt som sogneprest i Røyken. Jansen døde i 1912.

Sang og bønn

Hvilke inntrykk satt hos Jansen, et par tiår etter at han virket i Varteig?

”Naar jeg tænker tilbage paa Varteig, stiger mange kjære Billeder frem i min Sjæl. Deriblant ét: Bønne-møderne vore.”

Jansen skildrer stua full av mennesker, som elsket Gud. ”I Lys og

Lamper var flammerne svage. Men Bønnerne kom brændende fra gamle og unge, og Sangen vældede lige ud af Hjerterne.”

Især betegner han det som gripende, ”naar en eller anden, som hidtil havde staaet udenfor Kristendommen”, faldt ned paa sine Knæ og bekjendte Forandringen i Hjertet”.

”Man si, hvad man vil, og der er jo nok at criticere; men saadanne Bønnestunder er uforglemmelige, og jeg tar mig ofte i det Ønske at opleve dem igjen.”

Seks opplag

Jens Jonas Elstrand Jansens ”Oplevet og tænkt” kom i til sammen seks opplag. Boka er på rundt 260 sider, og for interesserte kan vi opplyse at den tidvis er å få tak i ved antikvariater. Det eksemplaret av boka fra femte opplaget som er basis for denne artikkelen, er å finne ved museet i Varteig.

Jansen var en ivrig debattant og deltok blant annet aktivt i avis-polemikken omkring unionsoppløsningen i 1905. Han ga også ut flere bøker – blant dem ”Det kirkelige embede i den apostoliske tid” fra 1878, ”Konfirmationen” fra 1881 og ”Kristendom og videnskap” fra 1885. Det var forresten også Jansen som startet med å føre kallsbok for embedet. Det skjedde i 1886.

Presteparet Jenny Therese og Jens Jonas Jansen fikk for øvrig sønnen David mens de var i Varteig. Han ble født 2. mai 1889. Etter at de forlot Varteig, fikk de to gutter til – Einar (født i 1893) og Jens Jonas (1900).

Stormølla i Håkafoss

av Ola Bergby, redigert av Øistein Bøe

Ola Bergby skrev i INGA 2004 om Spydevold østre, gnr 40 og gnr 41, bnr 7/8. Her fortsetter han med Spydevold vestre, gnr 41 og tar for seg Isefoss øvre/Håkafoss, gnr 41, bnr 4/13, med fokus på Stormølla

Håkafoss tilhørte fra gammelt av Spydevoldgården, og kverndrift har det vært der i mange hundre år.

Rundt 1700 lå det et kvernhaus i Håkafoss med to par kverner som tilhørte Tune Prestebol. I 1706 inngikk Ole Akselsen og Anders Bergby, begge fra Bergby nordre, kontrakt med presten Johan Dop om å bygge et nytt kvernhaus i Håkafoss. Samarbeidet gikk bra i begynnelsen, men i 1749 stengte Dops ettermann i embetet, Lars Lange, kvernen og foretok utsigelse.

Ole Akselsen som da var eneeier, ville ikke finne seg i dette og prosederte mot Herr Lange. Ole førte vitner på hvorledes han i denne tiden hadde *"ladet opbygge saavel Qvarn-Huset som Carmen, Dammen, Broen og Hestestall og alt anden fornøden Redskab, som og selv bekostet de der ude liggende Qvern-Steine, samt Sigte-Mølle"*. Ved dom i 1750 fikk han medhold av retten.

Overdreven høy skyld

For å gi et bilde av hvordan oppsitterne Erik Olsen og Baard Hansen vurderte kvernbruket i "Haacafo Vand", tar vi med opplysninger som kom fram i to skyldsettinger gjort 6. juni 1783 og 10. mai 1784.

Disse dokumentene er hentet fra Statsarkivet og med stor velvilje tran-

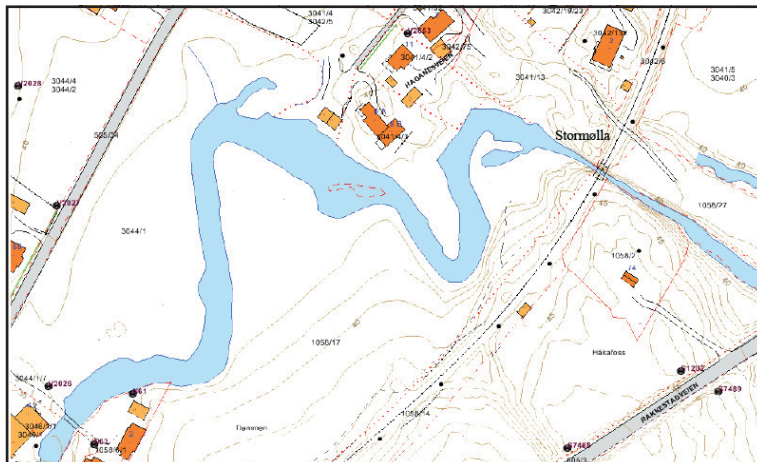
skribert fra gotisk av Inger Louise Bergerud.

I 1783 ble den årlige skylden for mølla satt til fire lispund tunge. Denne skylden betegner oppsitterne som "noget overdreven" høy, og ber om ny skyldsetting. De hevder at det de fleste år kun males til husbehov, og ikke oftere for fremmede enn hva som skjer på andre kverner i håndmalingstiden.

Det er tolv "edsvorne lovrettermend" som møtes på Håkafoss denne maidagen i 1784, nemlig Clemet Gabestad, Isak Jensen Kultorp, Anders Henriksen Skoftebye, Torsten Andersen Kingsrød, Anders Hovelsen Sekkeland, Ole Andersen Prestegården, Jon Olsen Brusevold, Mathis Engebretsen Belsbye, Børre Sekkeland, Legh Olsen Prestegården, Jon Askersbye og Ole Hansen Brenne.

"Nogen ubetydelighed"

For fogd Hegge møtte prokurator Myhre, og i skyldsettingspapirene kan man fort se at Myhre nok ikke hadde spesielt mye til overs for oppsitternes betegnelse av virksomheten på Håkafoss. Prokuratoren viser til at mølla er et årgangsbruk, hvor det bestandig kan males. Derfor ser han ingen grunn til at skylden skal reduseres, selv om mølla ikke skulle være så nyttig for oppsitterne som de

Kart som viser området ved Iseelva hvor Stormølla lå.

at mølla ved Håkafooss ofte står uten vann, og i det minste på sommerstid har for lite vann.

De tolv edsvorne anfører også at det ikke er mulig å gi mølla noen forbedring, siden

hadde forventet.

Myhre fikk imidlertid ikke med seg de tolv "edsvorne". Tvert imot mente lovrettemennene at skylden burde senkes fra fire til halvannet lispund tunge. Bakgrunnen var at bruket er av "nogen ubetydelighed" ettersom det var få fremmede som søkte dit for å få malt kornet så lenge det var mulig å få malt andre steder. Årsaken var dels beliggenheten til mølla og dels at kverna gikk svært sent. Retten påpeker at kvern-fallet er lavt, slik at det ikke er kapasitet til en så stor kvern her som ved de andre Ise-brukene. Dessuten sier retten

vann-fallet ikke tillater verken flere eller større kverner enn et par små kverner som enda til i dokumentene betegnes som utslitte, innhentet fra andre møllebruk.

Unikt maskineri

Senere på 1700-tallet kom Håkafooss i Hafslundgodsets eie, og i 1812 bygde man et nytt kvernhus der: "Stormølla ved Ise".

Stormølla var i tre etasjer og hadde maskineri som var unikt på den tiden. Spesielle var finsiktene, som var anskaffet fra England, og som

ga et fint bakemel. Dette var grunnen til at Stormølla hadde leveransen til stompebakeriet hos de militære i Fredrikstad.

Den 7. nov 1849 brant mølla ned. Den var da leid ut til Syver Sørensen for 160 daler året.

Bildet viser området hvor Stormølla ved Håkafooss lå. Området er ryddet i de siste årene og restene er kommet tydeligere fram. Foto: Helge Bergby

Stormølla ved Håkafoff

Møllebygningen opført i nederste Etage af Graasten og 2^{den} Etage af Muursten med Loft ovenpaa. 34 Alen lang og 19 Alen bred, Taget belagt med Teglsten.

Paa den nordre Side er en Udbygning fra 2^{den} Etage i Høide med Taget, 9 Alen lang, 4½ Alen bred, opført af Bindingsværk med Bordklædning. I Bygningen er 20 Fag Vinduer. Af det til Maskineriet henhørende Inventarium befandtes 2 Vandhjul med dertil hørende Gravhjul og Stjernehjul, hvert bestemt til Drift af 3 Par Qarne, foruden 2 Grynquærner, hvoraf en Quærn er i couplet Stand, hvorved Matrialerne til Maskineriet til de øvrige Quærne var tilstede men ikke sammensatte.

Ligeledes var tilstede 3 Par nye Quærnstene, af hvilke kun et Par ere indlagte.

Bygningen med Maskineri i den Stand samme fortiden befindes, ansatte Taxationsmændene enstemmig for den sum 4500 Spdlr. efter Requirerentens forlangende indbefattet den underste Etage af Bygningen, der, som anført er af Graastensmuur.

II

Et Vaaningshus, opført av Tømmer, belagt med Teglsten, 18 Alen langt, 13 Alen bredt, en Etage, indredet til 4 Værelser og et Kjøkken. I Bygningen er 4½ Fag Vindue og 6 Døre.

Dette Hus blev taxeret for 300

III

En Bygning opført af Bindingsværk, med Bordklædning, belagt med Teglsten, 14 Alen lang, 10 Alen bred, benyttes til Material og Arbeidshuus.

Blev taxeret for 50

I
4500 Spdlr.
II
300 Spdlr.
III
50 Spdlr.
4850 Spdlr.

Just Johan Bing

Taxationsmændene behøringen have underskrevet Protocollen

Svend Olsen

Ole Skofteby

Ole Thoreby

Anders L. Bergsland

Branntaksten fra 15. oktober 1838 gjengitt ovenfor gir et inntrykk av Stormøllas dimensjoner.

Isesjøens senkning

Grunneierne og brukerne rundt Isesjø hadde lenge trykket på for å få senket sjøen.

I 1853 ble det opprettet kontrakt mellom Oslo-firmaet Stene Rosenberg & Søn på den ene side og "eierne af og brukerne af de eiendommer der støde til Isesjøen paa den anden angående senkningen af Isesjøen og utminneringen af Håkafoff", datert 7. nov 1853.

I punkt 1 i kontrakten heter det blant annet at det "i henhold til Kongelig Resolution af 10de Septbr d.å.", ble det bestemt at brannerstatningssummen på 2770 sp.dl. og 20 sk. "måtte blive bevilget anvendt til

Senkning af Isesøen, og til at iverksette de Arbeider, der utfordres til dette Øiemeds Opnåelse under følgende nærmere betingelser og Bestemmelser".

Videre i kontraktens pkt. 1a: "Den omhandlede saakaldte Haakafoff skulle vi lade udminere således at Canalen faaer den Bredde og Dybde som behøves til Isesøens senkning i den Grad, at høieste Vandstand ei kommer til at overstige, den Grendse som ved ovennevnte Kgl. Resol. er bestemt og som ved de anbragte Merker bliver at betegne."

Lånte 3450 spesidaler

Under pkt 2 i kontrakten lover

grunneierne og brukerne å fremskaffe 3450 Sp.dl. til prosjektet. Det heter i 2a:

”Vi undertegnede Landeiere forpligte os til snarest mulig, at søge optaget et så stort Lån af Oplysnings væsenets Fond, som det Beløb der efter nedenstående Bestemmelser vil falde på os ved Uddelelsen af den ovennævnte Sum.”

Kontrakten avsluttes med at alle grunneiere rundt Isesjø underskriver, sammen med departementet: ”Christiania i den Kgl. norske Regerings Armu Departement p. 24de Octbr. 1855. Bloch Buss.”

Samme år som kontrakten ble inngått, kjøpte Stene Rosenberg & Søn en del av Håkafoss, vannfallet hadde fortsatt sin betydning.

I skjøte av 10. okt 1855 forpliktet Rosenberg og de etterfølgende eiere seg ”til ikke nogensinde paa Eiendommen at opføre eller lade opføre noget Møllebrug i det nedbrendtes Sted”.

Sagdrift

Det ble visstnok ikke drevet sagdrift i Håkafoss i eldre tid. Men i 1840-åra flyttet Anders Bergsland og Ole Gapestad sagen sin fra Mær-raskreva ved Gapestad til Håkafoss.

Den ble imidlertid revet igjen etter kort tid.

Vadmelstamp

I 1824 kjøpte Engebret Engebretsen fra Rendalen bnr 5 (se også under bnr 5 i Inga for 2006. Vi henviser også til Inga 2004 for Spydevold østre gnr 40 og gnr 41, bnr 7 og 8.)

Engebret var farver av yrke og

utøvet dette håndverket på Spydevold. Han drev også tøyresse på gården og han bygde vadmelstamp ved Håkafoss. Vi skal se på hvordan stampen var konstruert og hvordan den virket:

En aksel av tre forsynt med kraftige knagger, løftet flere vertikale stempler, også av tre. Når et stempel gikk opp, gikk det andre ned. Under stemplene var det en uthulet stukk som vadmelet ble lagt i.

Selv om vadmelstamping på denne måten krevde sin mann, var det en stor framgang i forhold til den gamle måten når vadmelet skulle stemples hjemme på gårdene. Da ble det gjort slik at en la vadmelet i en tønne eller en avskjæring, og så sto man og tråkket/stampet på det til det var ferdig. I begge tilfeller måtte vadmelet bløtes godt før man stampet det.

Johannes Olsen Spydevold flyttet i 1860-åra vadmelstampen til midtre Isefoss. I 1881 kjøpte Mostad i Sarpsborg stampen. Han hadde i sin ungdom vært stampegutt ved Ise. Etter få år ble stampen nedlagt av Mostad.

Eiere på Håkafoss

I løpet av 1800-tallet skiftet Håkafoss eier mange ganger. Vannet ble benyttet både i og under fossene. Anleggene var til sine tider på begge sider av elven, både i Skjeberg og Varteig.

Vi skal se på noen av eierne på 1800-tallet: Håkafoss tilhørte fra gammelt av Spydevoldgårdene. I 1831 solgte oppsitterne en del av fossen til Torbjørn og Borger Olsen. Ifølge skjøte av 1. jan 1831 fra Bry-

nild Johannesen m. fl. solgte de til brødrene Olsen for 50 spd. De solgte videre i 1838 til Herman Berteau på Nes i Skjeberg for 100 spd.

I mange tiår eide Hafslund gods og konsortium deler av Håkafoss. Ved skjøte 10. okt 1855 kjøpte Stene Rosenberg en del av Håkafoss. Han eide også gården som Haga Hoell & Co kjøpte i 1878 i Isefoss nedre. I 1871 frasolgte han den største del av

Håkafoss til fløtningsinspektør Anders Isaksen.

Det ble ved utmineringene av fossen bygd en "sluse" som skulle stabilisere vanngangen for både midtre og nedre Isefoss.

Kilder:

Olav Spydevold: "En liten bygds historie"

Steinar Winsvold, muntlig Statsarkivet

SKJEBERG REGNSKAPSKONTOR

AUTORISERT REGNSKAPSFØRERSELSKAP

- Forretningsregnskap
- Landbruksregnskap
- Budsjettering
- Lønn
- Skattespørsmål
- Årsoppjør

Skjebergveien 200, 1743 Klavestadhaugen
Telefon 69 10 26 60 • Telefax 69 10 26 61

HUS OG HYTTER I LAFTET TØMMER

VI LEVERER TØMMERKASSER, NØKKELFERDIGE BYGG, STAV OG LAFT. HYTTER, HUS, ANNEKS, STABBUR, TILBEHØR

NAVESTAD BYGG A.S
Bortevannsveien 493, 1730 Ise

+47 69 15 62 22
fax + 47 69 15 62 23
navebygg@online.no
mob +47 90 85 66 99

Lunborg, gnr 3007, bnr 4

av Birte Marie Christensen

Eiendommen som ligger på venstre hånd før avkjøringen til Varteig skole, også er også en liten gård. Den er nå fritidsbolig for eierne og jorda er leid bort og deler av eiendommen er omdisponert til offentlig bruk.

Gården gikk fra gammelt av under navnet "Hytten" av Brunsby. Det er en gammel ættegård fra 1834. Det en har funnet av gamle papirer, er at det var Helge Hansen Strømnes, 1816-1900, og hustru Birte Marie, 1822-1859, som eide gården til den ble skjøtet over til deres svigersønn, Olaves Olsen Bergerud, 1838-1926, på slutten av 1800-tallet. Han var gift med datteren til Helge, Birte Marie, 1859-1921.

Birte Marie og Olaves bodde ikke på gården, men hadde sitt hjem på Vestre Bergerud. I 1921 kjøpte Thorvald Bergerud, 1892-1976, sønn av Olaves og Birte Marie, gården. En del av det opprinnelige bruket var tidligere solgt til lensmann Larsen Småberg. De husene som stod på eiendommen, var på det fradelte stykket.

Thorvald flyttet da hovedhuset og et stabbur inn på sin del. Det ble gjort i 1932 som føderådsbygning. Selv bygde han våningshus nærmere veien. Det stod ferdig i 1929. Senere ble også hønsehus og garasje oppført. Han hadde ferdige tegninger som var godkjent til også å bygge løe med stall og fjøs først på 30-tallet. Men det var trange tider, og materialer og utstyr ble samlet etter hvert. Dessverre ble det bare med planer, og bygget ble aldri en realitet.

Thorvald var meget musikalsk og ble utdannet som organist ved Musikkonservatoriet i Oslo i 1921. Det var vanskelig å få fast arbeid, men han vikarierte i flere kirker og var også musikk-løytnant i det militære. Han var dirigent for flere kor og korps i Sarpsborg-distriktet inntil han ble fast ansatt som organist

*Lunborg
ca 1935
Eier av bil-
det: Birte
Marie
Chris-
tensen*

Thorvald Bergerud bak til høyre sammen med kirkepersonalet i Varteig 1959. Foran er sokneprest Birger Ingolfstad og klokker John Myrás. Bak kirkeverge Hilmar Belsby og kirketjener Stanislaw Matysiak.

Eier av bildet: Familien Myrás

i Varteig kirke i 1945. En jobb han hadde fram til 1961.

Thorvald drev gården ved siden av sin musikalske virksomhet. Under krigen da hans bror Marius, 1885-1965, satt i tysk krigsfangenskap, drev han også farsgården Vestre Bergerud for ham. Thorvald giftet seg aldri og bodde for det meste sammen med sin eldre søster Sigrid, 1889-1974, som fungerte som husholderske. Da Thorvald var 76 år, fikk han slag og en del andre plager. De siste årene av sitt liv tilbrakte han på Vestvoll gamle hjem på Ise.

Før han døde, hadde han skrevet testamente der han ønsket at Birte Marie Christensen, datter av hans nest yngste søster Margit, 1895-1971, skulle kjøpe gården til odels-takst. Grunnen til det var at hun under hele krigen var bosatt og hadde mest tilknytning til gården. Birte Maries mann, Bjarne Christensen, hadde musikkalsk utdannelse og interesse som sammenfalt med det

Thorvald ønsket at Lunborg skulle være preget av. Gården ble kjøpt i 1976.

Tidlig på 70-tallet ble det bestemt at Vartun Aldershjem skulle bygges på eiendommens nordende. Det stod ferdig i 1976. Senere har Sarpsborg og Omegns Boligbyggelag bygget flere boliger for eldre.

Under Thorvalds lange sykeleie ble husene preget av tidens tann. Det var for øvrig ikke innlagt vann og kloakk. Det elektriske anlegget var gammelt, og takene var i dårlig forfatning. Det første som måtte gjøres, var å sette husene i stand.

Ellers var den dyrkbare jorden godt ivaretatt, først av Anders Sælid og senere hans sønn, Rolf. Gården er nå i god forfatning. For øvrig er gården så liten, nærmest et småbruk, at det aldri har vært mulig å ha den som hovednæring etter 1900.

Kongsrud gnr. 3013, bnr 1 og 4

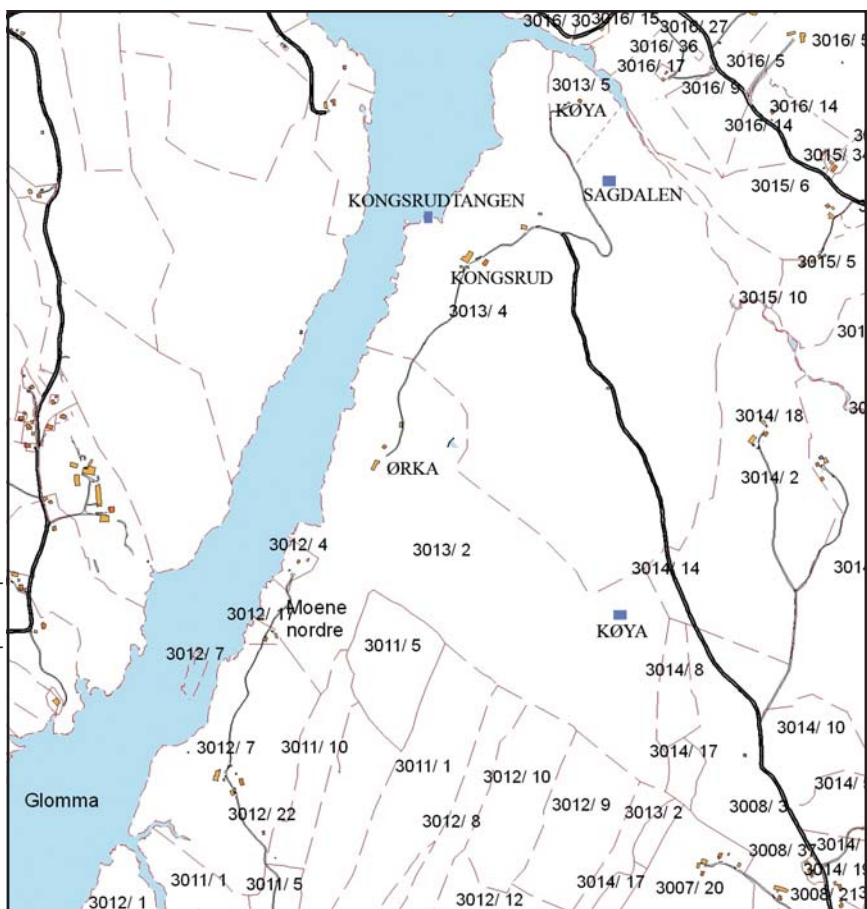
av Synnøve Lunde Karlsen og Øistein Bøe

Kongsrud er en gård med lange tradisjoner der historiens sus fortsatt kan høres i løvkronene. Ned mot Glomma ligger Kongehaugen, og både sagn og fakta gir rammen om et gårdsbruk som har vært i samme slektens eie i nærmere 400 år.

Det er mye som tyder på at Kongsrud i sin tid ble skilt ut fra øvre Lunde, muligens som arv. Det kan ha skjedd i sen middelalder. Navnet gir oss beskjed om at Kongsrud i sin tid var kongegods og hørte inn under kronen. Likevel synes det som om gården har vært selveiergods siden den ble ryddet.

Eiendommen omfattet det som i dag er gårdene Kongsrud og Ørka, inkludert flere husmannsplasser som kom til på 1700- og 1800-tallet. Navnet ble for øvrig til ut på 1900-tallet skrevet Kongsrød.

Ørka ble i 1834 skilt ut fra hovedbølet som selveiende gård.

Kart over Kongsrud og Ørka, med de gamle boplassene på Kongsrudtangen, Køya (Rud) under Kongsrud, Sagdalen og Køya under Ørka inntegnet.

Kartet er hentet fra kommunens webside <http://kart.sarpsborg.com/sarpsborg>

Kongsrud i snøprakt en vinterdag i 1996.

I forgrunnen stabber to år gamle Karoline Gundersen, eldste barnebarnet til gårdens eiere.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

Fra 1500-tallet

Eierrekka på Kongsrud kan spores tilbake til slutten av 1500-tallet, men det synes som det er først i 1635 at stamfaren til dagens eiere kom til gårds. Han het Amund, og må ha vært en holden mann i bygda. Blant annet eide han også jord under Grythe, og trolig også på Hovden og Sutereren i Tune.

Eiendomsretten på Grythe ble for øvrig bestridt, for i 1660 ble Amund og to medeiere stevnet for retten "for der sig vdi fellidz Skoug og March skall sig jindtrænge videre end deris Ret och Part kand taale".

Kjøpte odelsretten

Amunds rett til Kongsrud kan dog ikke trekkes i tvil. Hvordan han kom til gården, er uvisst. Muligens ved giftermål, men det vet vi ingenting om. Det som imidlertid er kjent, er at han kjøpte odelsretten til halve gården av Lars Knold fra Eidsberg.

Vi skal gå rimelig kjapt gjennom de første slektsleddene på Kongsrud fra Amunds tid for nærmere fire århundrer siden. Både slekts- og eier-

rekker er mer utførlig omtalt i gårds-presentasjonene til Olav Spydevold i Varteig-boka som kom på 1950-tallet.

Sønnen Ole følger etter Amund på Kongsrud, før Lunde-slekten kommer tilbake til gården. Det skjer med Arne Helgesen (1632-1732), som trolig var en svigersønn av Amund. Deretter er det odelsretten som bestemmer eierrekken, der vi kort nevner de neste slektsleddene:

Lars Arnesen (1677-1761)

Ole Larsen (1718-1786)

Anders Olsen (1744-1833)

Ole Andersen (1785-1876).

Da har vi kommet fram til 1811, da Rasmus Andersen (1754-1832) fra Skaar i Skiptvet kjøper Kongsrud. Rasmus er gift med Gunvor (Gudnor) Andersdatter fra Kongsrud og var følgelig svogeren til foregående eier.

Samme slekta, men en ny gren, fortsetter dermed på gården etter som Syver Rasmussen (1803-1880) – en sønn av Gunvor og Rasmus – overtar i 1834. Han etterfølges av sønnen Arne Syversen (f. i 1855).

På bytur

Gina Kongsrud, som i 1881 ble gift med Arne Syversen, fotografert sammen med parets fire døtre - Marthe Sophie, Anna Marie, Selma Johanne, og Margit Fredrikke. Søstrene var alle født på 1880-tallet. Kopi av SA-artikkel fra januar 2001. Eier av bildet: Familien Hox.

Flere slektsgrener

Eierrekka på Kongsrud holdes fortsatt innenfor samme slekten, men i forskjellige slektsgrener.

Arne Syversen var født på Kongsrud 24. september 1855 og giftet seg 7. desember 1881 med Jørgine Fredrikke (Gina) Johannesdatter Lande, som var født på Lande i 1856. Arne tar over farsgården på skiftet i 1881.

Gina og Arne fikk barna:

Marthe Sophie (født i 1882)

Anna Marie (1884)

Selma Johanne (1885)

Margit Fredrikke (1887)

Arne hadde gården i 20 år, og overdro den i 1901 til Martha Kristine Andersen for 18.000 kroner. Martha var født på Kongsrud 11. januar i 1873 som datter av Lise Marie Christensdatter og Anders Syversen. Lise og Anders var for øvrig søskenbarn – hun en datter av Christen Rasmussen Furuholmen og han altså sønn av Syver Rasmussen.

Christen var fra Kongsrud, som sønn av tidligere omtalte Gunvor og Rasmus, og ble som bekjent stamfaren til Furuholmen-slekten som omfattet både ingeniører og politikere.

Christen Rasmussen Furuholmen var ordfører i Varteig fra løsrivelsen i 1861 og til han ble lensmann i 1873. Lensmann var han fram til sin død. Både sønnen Richard og sønnesønnen Gunerius var jo også ordførere i Varteig, i tillegg til fløtningsbestyrere. Richard var i tillegg stortingsrepresentant.

Men tilbake til Martha. Hun ble ikke sittende lenge med gården, for i 1909 solgte hun den til Peder Larsen. Martha var ugift og døde på gamlehjemmet i Sarpsborg 29. desember i 1948.

Peder Larsen

Man skal muligens være mer enn alminnelig slektsinteressert for å følge generasjonene på Kongsrud, men vi skal sette Peder Larsen (Per Kongsrud) inn i slektstilhørigheten til gården.

Peder hadde tippoldefaren sin fra Kongsrud. Det var tidligere nevnte Ole Larsen (1718-1786). Peder Larsen og Marthas far Anders Syversen var følgelig firmenninger.

Veien for denne slektsgrenen, fra tippoldefar Ole på Kongsrud og fram til den nye eieren, hadde blant an-

Peder Larsen – eller til daglig Per Kongsrud – kjøpte gården i 1909. Før den tid hadde han i mange år forpaktet prestegården i Varteig, der dette håndkolorerte bildet er tatt.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

Kongsrud fram til han døde 3. november 1932.

Anton Larsen

Dermed blir det en ny gren av Kongsrud-slekten som kommer til gårds, idet Peders bror Anton Larsen Morthaugen overtok i 1933.

Anton var født på Morthaugen 1. mai i 1874. I 1902 giftet han seg med Anna Henriksdatter Hau-

net gått via Bøe og Bøhaugen (gnr. 3028, bnr. 12). Selv var Peder født på Bøhaugen 17. april i 1861, som sønn av Karen Pedersdatter Grythe og Lars Olsen Bøhaugen. Før Peder kom til Kongsrud, hadde han blant annet i femten år forpaktet prestegården i Varteig.

Peder Larsens søsken var for øvrig:

1. Johannes f. på Bøhaugen i 1853 (halvbror av de øvrige)
2. Ole f. på Bøhaugen i 1859
3. Peder f. på Bøhaugen i 1861, eier av Kongsrud 1909-1932
4. Inger f. på Bøhaugen i 1863
5. Johannes f. på Bøhaugen i 1865
6. Arne f. på Bøhaugen i 1867
7. Marthe Marie f. på Morthaugen i 1869.
8. Oline f. på Morthaugen i 1871
9. Anton f. på Morthaugen i 1874, eier av Kongsrud 1933-1942.

Skjøtet fra 11. desember 1909 vet å fortelle at salgssummen da Peder Larsen overtok, var på 15.800 kroner – ”med Paastaaende Huse og alle tilliggende Herligheder” medfølgende.

Peder Larsen var ugift, og eide

Brudebilde av Anna og Anton Larsen Lunde (Morthaugen), da de giftet seg i 1902. Anton overtok Kongsrud etter broren Peder i 1933.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

gen (1875-1950). Hun var født på Skattebøl i Os som datter av Henrik Olsen Haugen og Johanne Mathisdatter Grav i Os. Anna og Anton var for øvrig tremenninger, ettersom Annas oldemor Helene O. Kongsrud (f. 1759) og Antons oldefar Lars O. Kongsrud (f. 1769) var søsken.

Anton hadde i 1918 kjøpt Lunde gnr. 3011, bnr. 1. (Se INGA 2005).

Anna og Anton fikk barna:

1. Trygve (1902-1979), gift med Min-da Enger (f. 1908).
2. Bjarne (1904-1986), gift med Gunda Eriksen Minge (f. 1911).
3. Dagmar (1905-1968), gift med Arnt Spydevold (f. 1904).
4. Olav (1907-1983), ugift.
5. Agnes (1909-1991), gift med Johan Juliussen Kultorp (f. 1903).
6. Valborg (1911-1994), gift med Jørgen Arthur Olsen Lunde (1907-1984).
7. Sverre (1913-1993), gift med Dagmar Andersen Tangen (f. 1912).
8. Erling (1916-1985), gift med Ella Bergljot Nilsen Knatterudfjellet (f. 1920).

Anna og Anton ble boende på Lunde også etter at de hadde overtatt slektsgården Kongsrud. Datteren Valborg og svigersønnen Arthur Lunde bodde der i årene 1936-40.

Anton døde 18. oktober 1945, kona fem år senere.

Bjarne Lunde

I 1942 solgte Anna og Anton gården Kongsrud til sønnen Bjarne. Kjøpesummen ble satt til 35.000 kroner, som også inkluderte besetning og gårdsredskap.

Bjarne var født 19. februar i 1904

og hadde i 1937 giftet seg med Gunda Eriksen fra Minge, født 6. januar i 1911. Gunda var datter av Kristian Eriksen Minge og Bolette Langbråthe.

Allerede fra giftermålet hadde Gunda og Bjarne bodd på Kongsrud, og drevet gården. Deres barn:

1. Ingebjørg, f. 1938, gift i 1960 med Thor Paulsen. Senere skilt. Ett barn, Jan Paulsen, f. 7. april 1963. Gift andre gang med Leif Dalåmomo, f. 1941. De bor på Opstad.
2. Synnøve, f. 30. oktober i 1942.
3. Ragnhild, f. 12. februar 1951, gift med Nils Komperød. Bor på Komperød gård i Ullerøy. Ett barn, Maren Jeanette, f. 23. mars 1986.

Bjarne Lunde døde 30. september i 1986.

Gunda og Bjarne Lunde overtok Kongsrud i 1942, etter Bjarnes foreldre. Da hadde imidlertid paret allerede drevet gården i flere år.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

Synnøve Lunde Karlsen

Eier av Kongsrud i dag er Synnøve Lunde Karlsen, datter av Gunda og Bjarne Lunde. Hun er tiende slektsleddet etter stamfaren på Kongsrud, og er gift med Sigurd Øyvind Karlsen fra Skiptvet, f. 8. september i 1939, sønn av Ingeborg f. Wold og Erling Karlsen, født på Stafseng.

Synnøve og Sigurd Karlsen overtok gården i januar 1983, og har barna: 1. Ingunn, f. 14. desember 1968, gift med Magne Gundersen, f. 8. juli 1965. Barn:

Karoline, f. 28. januar 1994.

Kamilla, f. 20. mai i 1998.

2. Øyvind, f. 25. mai 1975, gift med Linda Johansen, f. 1. oktober 1975. Barn:

Sander André, f. 16. mai 2000.

Thea Marie, f. 16. august 2007.

Ved overtakelsen jobbet Sigurd Karlsen ved Ramstad Bil på Mysen, og familien var bosatt i Askim. Året etter sluttet han i bilfirmaet, og begynte da på heltid på gården. Synnøve har hatt jobb utenfor gården – med 24 år på laboratoriet ved

Askim sykehus og deretter 14 år ved Sarpsborg sykehus.

Synnøve og Sigurd Karlsen baserte driften på Kongsrud på korn og skogshogst. Fra 2006 er gården bortleid til Geir Bøe, som driver med korndyrking og sauer på beite.

På midten av 1980-tallet ble sommerfjøset omgjort til stall med plass til seks hester. Bygningen er utleid. I 1990 ble også fjøset omgjort til stall, med plass til åtte hester. Fjøset ble først leid ut til travhester og senere til ridehester og føllmerrer. Utleie av fjøset opphørte i 2004.

Bolighuset ble påbygd og restaurert i 1991. Ved overtakelsen i 1983 besto bygningsmassen på Kongsrud av i alt elleve større og mindre hus. Noe forsiktig er det de siste årene foretatt en viss sanering av bygninger. Det ble boret etter vann i 2004.

Ny bolig for 11.000 kroner

Den gamle tømmerstua på Kongsrud, anslått til å ha vært fra rundt 1860, ble i 1948 erstattet med ny bolig. I form identisk med den gamle, men beliggende noe lenger inn på tunet og med inngangs-

Dette bildet er tatt i 1990, og viser dagens eiere. Bak fra venstre: Gunda Lunde, Ingunn Karlsen og Synnøve og Sigurd Karlsen. Foran dagens konfirmant, Øyvind Karlsen. Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

Et håndkolorert fotografi av gårdsbebyggelsen på Kongsrud. Bildet er trolig tatt tidlig på 1900-tallet. Eier av bildet: Familien Hox.

parti derfra. Laftetømmeret fra gamlestua ble for øvrig brukt i første etasje i nystua.

Bjarne Lunde hogg tømmeret til bolighuset i egen skog, kjørte det med to hester til Bøsaga og fikk det skåret der. Boligen – medregnet både materialer og arbeidsutgifter – kom på nøyaktig kr 10.929,19. Da nyhuset ble malt tre år senere av Peder A. Bøe, kom materialer og arbeidslønn på kr 2.295,76. Bilagene finnes på gården fortsatt.

Besetningen

De første årene på Kongsrud jobbet Bjarne i lensa ved siden av gårdsdriften, men fra slutten av 1940-tallet ble han bonde på heltid. Besetningen i 1945 besto av tre hester, sju kuer, seks kviger, tre kalver i tillegg til en slaktegris, en sau og et lam. 26 år senere var det seks kuer, tre kviger, seks kalver, seks okser, tre griser og 50 kyllinger på gården. Melkeproduksjonen opphørte i 1974, men Bjarne fortsatte i noen år med

slaktedyr ved siden av kornproduksjonen. I 1982 ble det levert to okser til slakteriet. Det var de siste storfe-dyrene på Kongsrud.

Siste arbeidshesten, en fjording, ble innkjøpt i april i 1980. Den ble senere brukt som ridehest av Gunda og Bjarnes barnebarn Ingunn.

Kongsrud er på totalt 921 mål, fordelt på 753 mål skog, 26 mål annen utmark, 52 mål beite og 90 mål dyrket mark.

I mange år dro for øvrig Gunda Lunde på torget i Sarpsborg og solgte gårdsprodukter. Først og fremst egg, men også høner hun hadde slaktet, smør som hun kinnset sely, samt løv til forskjellige høytider. Hun var også fast eggleverandør i butikken som Jenny Furuholmen drev i byen, og leverte også til eggsentralen i Rakkestad.

Vanskelig vei

Adkomsten til Kongsrud var tidligere alt annet enn enkel. Det er forståelig at elva i mangfoldige genera-

sjoner var den naturlige veien å fare. Spesielt kunne Kongsrudbakkene – fra høyda og ned til sommerfjøset – være en utfordring.

På grunn av dårlig vei valgte Bjarne å bygge garasje på Kongsrudhøyda, rundt 700 meter fra gården. Den er nå revet. Veistandarden økte imidlertid vesentlig da en strekning på 270 meter av veien ble bygd ny i 1956, og ble fra da av helårsvei. Veien ble overtatt av kommunen i 1960. Den gamle veistrekningen på 190 meter ble nedlagt som bygdevei, men er fortsatt lett å følge i terrenget.

Elektrisk strøm ble innlagt på Kongsrud i 1950. Det førte på mange områder til en vesentlig lettelse i arbeidet, og tre år senere ble det anskaffet melkemaske, vaskemaske og drikkekar.

Samme året, altså i 1953, gikk for øvrig Bjarne Lunde til anskaffelse av en Opel Blitz lastebil.

På slutten av 1950-tallet ble det foretatt betydelig holesletting på Kongsrud. Mekaniseringen gjorde også arbeidet lettere – med skurtresker innkjøpt for 15.500 kroner i 1962 og korntørke oppsatt i 1979. Vedklyver ble anskaffet i desember 1981, for øvrig for 5.724 kroner.

Flyttet gårdstunet

Det er mye som tyder på at gårdstunet på Kongsrud tidligere lå 75-100 meter sør for dagens bygningsmasse, opp mot skogkanten.

Gunda og Bjarne brukte uttrykket ”Tomtene” om området der det gamle gårdstunet formodentlig lå, og fortsatt kan man se tufter etter en

undermur.

Gårdsbebyggelsen ble flyttet nordover rundt 1860, da ”gamlestua” på Kongsrud ble bygd.

Strandleie

En gunstig biinntekt på gården, som etter hvert nok ble mer en kuriøsitet, var den tinglyste retten som fløtingen hadde for å anlegge tømmerlenser ved Kongsrud.

”Forpagtningscontracten” var nedtegnet 11. april i 1844 og tinglyst i august samme år. Avtalen var inngått mellom Syver Rasmussen og kjøpmann Leegaard ”paa en Del af Stranden til Anlæg af Lændse mod aarlig Afgift 3 Spd”. Tre daler for 164 år siden var utvilsomt en grei tilleggsinntekt på gården. Avtalen ble revidert i 1891 og leien satt til 120 kroner. Uten senere prisjustering ble nok avtalen med årene mer kuriøs. Avgiften ble siste gang utbetalt midt på 1980-tallet, da tømmerfløtingen opphørte.

Samme ”Kjøbmand Leegaard” hadde for øvrig også inngått en avtale mellom Syver Rasmussen ”samt Opsidderne paa Kokkim og Kullerød” om ”Brugen af et Damsted i Kullerødbækken mod aarlig Afgift”. Likeså var det en forpaktningstrakt med Leegaard på et ”Vandfald i den saakaldte Kokkimaa eller Kullerødbæk”. Her var avgiften satt til ti daler. Avtalen ble inngått i 1846.

Sagbruket til Leegaard var i drift fram til 1910, drevet i mange år av Julius Brenne.

Ludvig på Kongsrud

Det har opp gjennom genera-

sjonene ventelig vært mange både i tjeneste og som leietakere på Kongsrud. I denne sammenhengen konsentrerer vi oss om én – nemlig Ludvig Olsen Torptangen – Ludvig Kongsrud (1886-1960), f. på Myrås 26. september 1886. Han tjente totalt rundt 40 år på gården, fordelt på to perioder og under tre forskjellige eiere. En trofast hverdagssliter som etterlot seg mange gode minner både hos familien på Kongsrud og i omegnen for øvrig.

Ludvig var et søskenbarn av Bjarne Lunde, eldste barnet til Ole Larsen Bøhaugen (en bror av blant andre Peder og Anton, som begge eide Kongsrud) og Karoline Johansdatter. Karoline var en søster av Elen Nymark (se under Køya).

Ludvig Olsen tjente på Kongsrud først i nitten år under onkelen Peder Larsen (Per Kongsrud). Da Peder døde i 1932, flyttet Ludvig til Kokkiskolen og bodde der i noen år. Sammen med Ludvig flyttet for øvrig også Karen Mathisen (Karen Kongsrud), som hadde vært husholderske hos Peder Larsen. Fra rundt 1940 var imidlertid Ludvig tilbake i bryggerhuset på Kongsrud. Da var Anton Larsen eier, og Ludvig fortsatte da Bjarne Lunde overtok to år senere.

50 kroner måneden

Ludvig deltok aktivt i gårdsarbeidet. Regnskapsnotater forteller at han i 1942 hadde 50 kroner måneden i lønn, i tillegg til kost og losji. Femten år senere var lønna steget til 300 kroner.

Da Peder Larsen døde i 1932, fikk Ludvig 2.000 kroner i erkjentlighets-

Ludvig Olsen – født på Myrås, oppvokst på Torptangen og i rundt 40 år i tjeneste på Kongsrud. Eier av bildet: Ingrid Bjerke.

gave for sine nitten år på gården. Dessuten hadde han ifølge skifteutlodningsprotokollen 960 kroner i tilgodehavende i tjenerlønn. Tilgodehavende hadde også de to andre som tjente på Kongsrud – Ingeborg Hassel med 100 kroner og Karen Mathisen med 1.175 kroner. Pengene fikk de utbetalt i forbindelse med skiftet året etter.

Ludvig var på mange områder en meget nevenyttig kar, og blant annet finnes det på Kongsrud detaljrike utskjæringer av hesteredskap i miniatur etter ham.

Ludvig Kongsrud døde i 1960.

Karen hadde for øvrig vært gift med Anton Mathisen Lunde, men var blitt enke i 1902. Hun kjøpte Haugeneset tidlig på 1920-tallet, men ble altså senere ansatt som husholderske på Kongsrud.

Brente væle

Fra Ole Kulleruds omfattende nedtegninger tar vi med noen betraktninger om Peder Larsen (Per Kongsrud) og tjenestegutten Ludvig:

”Et sikkert vårtegn var det når Per og Ludvik Kongsrud brente væler i Kongsrudhagan. I branntomtene ble det sådd gressfrø. I den tida ble skogen brukt som beite. På Kongsrud hadde de i den tiden ti kuer, som sagt beitet de over hele skogen. Hver dag, faktisk til samme tid, kunne vi høre bjellekua. Da kom kuene på sin faste rute på vei til kvi. Det ligger mellom Svenskebråthen og Kongsrud.

Tømmerhogst

Ole Kullerud hadde i mange år arbeidsoppdrag på Kongsrud. Ikke minst gjaldt det i tømmerhogst. Ole beretter om vinteren 1950-51:

”Etterjulsvinteren kom med mye snø. Bjarne Hassel og jeg hogg da i Kongsrudhælla, fra Smalhagan og inn i Andershølet. Vi brukte da tiger-svans. Den brukte jeg til jeg kjøpte motorsag i 1955. (. . .)

Tømmerveien fra Andershølet var ikke lett. Fra Bjørkeholen ved Andershølet og ned i dalen var det en meget bratt utforbakke. Der greide ikke hestene å holde igjen lasset. Bjarne (Lunde) og Ludvik brukte da vaier som de festet i lasset. De slo tørn rundt et tre på toppen av bakken og ga ut vaier etter hvert som hestene gikk utfor bakken.”

Fornminner

Det er for øvrig gjort funn av flere fornminner på Kongsrud. Det gjelder blant annet den antatte gravhaugen i Kongedalen. Haugen er betydelig i størrelse, der den ligger midtveis mellom Kongsrud og Ørka, ned mot elva. Mer majestetisk enda var for-

Bronsespenne fra middelalderen som er funnet på Kongsrud, og som i dag er utstilt i Oldsakssamlingen i Oslo.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

modentlig haugen da den gamle kongeeika tronet over det antatte gravminnet. Nå har eika måttet vike for vær og vind, men mystikkens slør ligger fortsatt over Kongedalen.

Det ble foretatt arkeologiske undersøkelser av kongehaugen i 1968. Det ble ikke gjort noen funn i forbindelse med undersøkelsen, og fagfolk var også tvilende til om det dreier seg om et fornminne. Det er imidlertid pålagt klare restriksjoner i bruken av området der haugen ligger.

Det er også funnet en ringspenne fra middelalderen på Kongsrud. Spennen i bronse har et tverrmål på 1,3 cm, og kan i dag beskues i Oldsakssamlingen i Oslo.

Trollsteinen

Ingen gammel slektsgård uten et sagn. Så også på Kongsrud. Da den første kirken i Varteig ble reist, ble det sterkt mislikt av de underjordiske som var redde for at kristendommen og geistligheten skulle ta fra dem makten over menneskene.

Trollet i Kjerringåsen var leder for de underjordiske langs Glomma. En stjerneklar julaften kom det ut av fjellet sitt, tok en svær kampestein og kastet den med all kraft mot kirken i Varteig. Steinen bommet, den landet i stedet på Kongsrudhøyda der du

Trollsteinen langs Kongsrudveien har gitt næring til folks fantasi. Kanskje var det trollet i Kjerringåsen som hevet steinen i håp om å treffe kirken i Var-teig. Trioen på steinen er f.v. Kamilla Gundersen, Sander Karlsen og Karoline Gundersen.

Eier av bildet: Synnøve Lunde Karlsen.

kan se den like ved veien den dag i dag. Det fortelles at steinen snur seg helt rundt hver eneste jule natt.

Sagnet har forresten også en annen variant. Da er det jutulen som kastet steinen fra Sutaråsen. Der steinen landet, skulle det bygges en kirke. Steinen landet på Kongsrudåsen, men noen kirke ble det aldri bygd.

Kvinnene som gikk igjen

Når vi først er inne på muntlige overleveringer, tar vi også med en opplevelse berettet av Asbjørn Kullerud og gjenfortalt til oss av sønnen Arnfinn. Hendelsen fant sted en høstkveld en gang på 1930-tallet:

”Jeg var på vei hjem fra arbeid i lensa en ettermiddag på høstparten, og tok veien over Grythebrua. Dette skjedde før brua ble revet. Jeg gikk forbi Køya og skulle gå stien gjennom Smalhagan hjemover.

Ved krysset der stien gjennom Smalhagan tar av, møtte jeg Ludvig Kongsrud, og vi ble stående og prate en stund mens det begynte å skumre.

Plutselig ble Ludvig stille. Han tok meg i armen, samtidig som han

pekte nedover veien jeg nettopp hadde kommet. Der kom tre kvinneskikkelser gående arm i arm. De kom mot oss uten å si noe, og uten at vi hørte en eneste lyd av fottrinn. Det var litt frost og ”pipekrake” i veien, derfor knaste det vanligvis når man gikk. Det var som om de så rett gjennom oss! Vi trakk oss litt tilbake og ble stående fælne og se på kvinnene som var kledd i fotside stakker og med sjal over hodet og nedover skuldrene. Skikkelsene forsvant oppover bakken mot Mo’n.

Ludvig og jeg gikk ut i veien der kvinnene hadde gått, men så ikke et eneste spor etter noe. ”Nei”, sa Ludvig, blek i ansiktet, ”nå er det på tide å komme seg hjem!”

Jeg tok veien gjennom Smalhagan og gikk rake veien til Kullerud.”

Skjenkestue

På grunn av kommunikasjonsforholdene var elva i tidligere tider den primære ferdselsåre – med båt på sommerstid og med hest når isen var trygg på vinteren.

Trafikken på Glomma ga også grunnlag for flere skjenkestuer og hvilesteder. Så også på Kongsrud. I en rettsprotokoll fra 1650-årene omtales ølstua på Kongsrud.

Bakgrunnen var at flere personer var blitt stevnet for retten fordi de hadde sittet og drukket i høymessetiden. Det skjedde nok også at folk kom innom skjenkestua på vei til eller fra kirken for å slukke tørsten og kanskje også høre nytt.

Ølstua på Kongsrud lå ned mot elva, trolig på Kongsrudtangen, og var altså primært tiltenkt elvefarende folk.

Kongsrudtangen

På de fleste gårder var det også husmannsplasser eller våningshus utenfor selve gårdsbebyggelsen. Slik også på Kongsrud.

Blant flere boplasser skal det også ha vært bebyggelse på Kongsrudtangen. Plassen lå vest for gårdstunet, ned mot elva.

Dessverre har bosetting og virke knyttet til denne plassen gått i historiens glemmebok sammen med de som bodde der. Vi vet imidlertid at Ole Amundsen, født i 1619 skal ha bodd her. Han eide i sin tid Kongsrud, og hadde også eierinteresser i gårder på Tune-siden.

Hva han og familien brødfødde seg med på Kongsrudtangen, vet vi ikke for sikkert. På den tiden var det imidlertid ølstue med skjenking på stedet, så muligens ga dette et tilstrekkelig utkomme. Ole Amundsen bodde i 1664 på Nøtterøy, og hadde da – i alle fall for en tid – forlatt Varteig.

I tillegg til skjenkestua, var det også i sin tid sagbruk på Kongsrudtangen. Spor etter vanninntaket kan ses ennå.

SE VÅRE FLOTTE UTSTILLINGER

Vi har det du skal ha!

BK For deg som vil ha det litt proff! **BYGGKJØP** Knatterudfjellet
post@kft.no • www.kft.no

Fredrikstad Øst
Kjelberg industriområde,
Strykerveien 5,
TEL. 69 35 56 60

Spydeberg
Fagerlivsien 2
TEL. 69 83 32 80

Slitu
Morstongveien 54, Mysen
TEL. 69 84 64 00

Ise
TEL. 69 16 18 20

Køya (Rud) gnr 3013, bnr 5

av Ola Bergby og Synnøve Lunde Karlsen

Køya var en husmannsplass under Kongsrud. Når plassen ble ryddet, vet vi ikke. Det er dessuten beskjedent å finne om de første beboerne.

Det vi imidlertid vet med sikkerhet, er at Christen Johannessen og kona Gurine bodde her på 1860-tallet.

Christen var yngste sønnen til Anne Olsdatter Ørka og Johannes Arnesen, som er omtalt under Køya på Ørka. Han var født på Halvorsrød i Tune i 1833 og ble gift med Gurine Kristiansdatter (1834-1870). De var husmannsfolk på Rud Køya fram til Gurine døde 22. november i 1870.

Christen bor fortsatt under Kongsrud når han 4. april i 1873 gifter seg med Anne Sofie Andreasdatter (1840-1878). Anne Sofie var fra Morthaugen, gnr. 3023, bnr. 3 og 4, og paret flyttet dit. Christen giftet seg tredje gang med Berthe Kristoffersdatter, f. 1841 i Råde.

Av barna til Christen og Gurine bør nevnes spesielt Georg Kristensen (f. på Rud Køya i 1868 - død i 1940) som forble varting og kjøpte Skoftebyenga som han drev sammen med sin kone Laura (1870-1957).

I 1874 giftet Berthe Johanne Eriksdatter Bergerud-plass, f. 1851 seg med Fredrikstad-mannen Severin Edvard Svendsen, f. 1850. De bodde på Køya et års tid. Berthe var en datter av Christens eldre bor Erik.

Anne Marie og Martin O.

Martin Olaus Larsen (1844-1927) fra Rakkestad kom til Varteig etter å ha tatt lærerskole i Rakkestad. Han ble kontorist ved lensa og betjent ved lensmannskontoret. I 1875 giftet

han seg med Anne Marie Syversdatter på Kongsrud (1842-

Maleri av Køya, med Hestehagen og Grythe i bakgrunnen. Det er Isak Kristiansen som malte stedet i 1944. Eier av maleriet: Varteig Historielag

1883). Da Køya på den tiden tilhørte Kongsrud, fikk de Køya som boplass. Det våningshuset som står i dag var visstnok bygd omkring 1860. Martin og Anne Marie bodde der til de kjøpte Småberg i 1881. Samme året ble Larsen lensmann i Varteig.

Selveiere

Køya var husmannsplass under Kongsrud fram til 1909. Da ble det foretatt skyldsetting og skrevet delingsforretning for plassen.

”År 1909 den 5 okt var under-tegnede af Føgden i Idd og Marker opnevnte taktationsmænd tilstede paa gaarden Kongsrud gnr 13 bnr 1 af skyldmark 7,84 i Varteig for at fradele og skyldlægge en fra dette bruk til Anton Gunneriusen Lunde solgt del. Til opmand valgtes Olav Tonning. Så vel selgeren Peder Larsen som køberens hustru var tilstede.

I Varteiglag opnevnes herved nedennevnte skjønsmænd:

Gaardbruker Tøger Kokkim

Do Anders Ørka

Do Gunder K. Lunde

Do Olav Tonning

Det frasolgte stykke blev givet navnet Rud, og at den bør have en skyld af 20 øre og fikk bnr 5.”

Anton G. Lunde (1885-1947) og hans kone Anna Mathilde Larsen (1884-1965) ble de første selveierne på Rud/Køya. Anton var født på Kulerud av foreldre Gunnerius Hansen Grythe (1864-1925) og Grethe Anette Andersdatter (1865-1951). Anna Mathilde var født i Sarpsborg og var pleiedatter på Grythe. Foreldre var Johannes Larsen og Wilhelmine An-

dersen.

Anton hadde en bror Hilmar som var født i 1892 på Grythe.

Anna og Anton hadde barna Johannes f. på Rud/Køya i 1909 og Gudrun f. i 1911 på Rud/Køya.

I 1926 tok Anton G. Lunde over Lunde gnr 3012, bnr 1 etter sin far, og selger Rud/Køya til sin onkel Martinius Hansen Grythe.

Martinius (1867-1936) var sønn til Hans Andersen Grythe og Karen Olea Nilsdatter Skaen i Skjeberg. De eide Grythe gnr 3016, bnr 7.

Martinius ble første gang gift med Anna Helene Andreasdatter Bjørnlenna, født i 1874. De hadde tre sønner: Hermann f. i 1891 på Berger Hans f. i 1893 i Glemmen Karl f. i 1895 på Grythe.

Martinius ble enkemann og giftet seg andre gang med Elen Marie Johansen (1867-1948). Elens foreldre var Johan Olsen Myrås og Karen Johannesdatter Myrås.

Elen fikk sønnen Christian f. i 1895. Han giftet seg med Jenny Kaspara Johannesen Bjørnlenna f. i 1901.

Martinius kjøpte Nymark i Tune i 1904 for 1700 kroner. Elen og Martinius fikk fire barn: Karen f. i 1902 i Varteig, død i 1919. Johanne f. i 1904 på Nymark, død i 1918.

Kristine f. i 1905 på Nymark, gift med Einar Kultorp, f. 1900.

Erling f. 1908 på Nymark, gift med Sigrid Nilsen (1909-1987), pleiedatter på Lunde gnr. 3012, bnr. 10.

Martinius solgte Nymark i 1919 for 4000 kroner og bodde noen år på Utenga i Varteig (Dalene v/Norden-

Bilde fra Køya i 1946. Fra venstre: Peder, Reidun og Svanhild Dalen. Sittende: Elen Nymark. Eier av bildet: Reidun Olsen.

ga) til han kjøpte Rud/Køya av sin nevø i 1926.

Sigrid og Erling fikk to døtre: Solveig f. i 1932, gift med Ola Bergby, f. i 1928.

Eva f. i 1948, gift med Erik Mortvedt, f. i 1947.

Elen ble enke i 1936 og satt med Rud/Køya til 1941 da hun selger til sin sønn Erling (1908-1971) ved skjøte 6. okt. 1941.

I 1971 dør Erling og i 1977 selger Sigrid til sin datter og svigersønn Solveig og Ola Bergby, som selger til sin eldste sønn Steinar Bergby i 1999.

Dyktig skomaker

Ole Kullerud har i sine nedtegninger også skrevet om Elen og Martinus på Køya. Ole skriver:

”Martinus var en dyktig skomaker, han jobbet også billig. Han hadde skomakerbenken på kjøkkenet. Der luktet det bek, støvelsmurning og skråtobakk. Begge røkte når de hadde tobakk, men det var det ikke alltid de hadde. Martinus fisket mye

med ruse ved Ruseberget i Grythevja. Her fikk han en gang en gjedde på seks kilo. Den pratet han mye om.”

Ole forteller også fra tiden da Martinus var på Utenga/Dalene: ”Martinus var utrolig fornøyd som han hadde det. Han satt en gang nede hos Georg Nordengen og pratet. Han hadde vært i butikken og handlet litt, deriblant en kvartrull skråtobakk. (. . .) ”Nå har jeg fått tobakk, fem kroner har jeg hjemme og noen ører har jeg på meg også.” Da var det visst stor velstand på Utenga.”

Leieboere på Køya

I tillegg til eierrekka, kan det på en boplass som Køya være både berettiget og god lokalhistorie også å ta med leieboere. Vi tør ikke påstå at oversikten er komplett, men den skulle dekke mesteparten av tiden fra krigen.

Astrid og Ivar Hassel (Berger) bodde på Køya med barna Reidar og Ragnhild. Også Marie Lunde var leietaker på Køya en periode, og det samme var Emilie og Birger Jacobsen.

Dorthe og Eugen Simensen bodde på Køya i 1943-44, Peder, Svanhild og Reidun Dalen fra 1944-47. Alle bodde de i samme huset som Elen –

”Ellen i stua”, som hun ble betegnet.

Aslaug og Gustav Akselsen kom til Køya i 1947, og bodde der fram til 1957. Aslaug hadde datteren Bjørg f. 1945 fra før. Sammen fikk de:

Gunnar f. 1948

Anne Lise f. 1949

Erna f. 1954

Ida f. 1957 (familien bodde på Lil-leng da Ida ble født).

I 1957 flyttet Aslaug og barna til Vestfold. Fire år senere flyttet Gustav tilbake til Køya, og bodde der fram til han døde i august 1977. Han var siste fastboende på stedet.

De siste som leide på Køya, men da brukt som feriested, var familien Jon Engeler fra Skjeberg i årene 1988-2002.

SARPSBORG

KOMMUNE

støtter det lokalhistoriske arbeidet

John Walter Johansen
BRANN & SIKKERHET AS

John Walter Johansen
Daglig leder/Konsulent

Hasle Hageby 17, 1734 HAFSLUNDSØY
Tlf. 69 15 20 00 Fax 69 15 20 01 Mob. 911 22 520
E-mail: john-w-j@online.no

Sagdalen

av Øistein Bøe

Sagdalen var en husmannsplass under Kongsrud som trolig ble ryddet helt tidlig på 1700-tallet. Siste oppsitter var formodentlig "Lærrine Sadær'n", som døde i 1928. Stua ble senere stall på Kongsrud.

Navnet på denne husmannsplassen kan gi assosiasjoner til sagbruksvirksomheten som var i Kullerudbekken og ned mot Grytheevja. Beliggenheten like opp for Kullerudbekken styrker den teorien.

Første beboeren som vi kjenner på Sagdalen var Erik Asgautsen, som bodde der i 1723. Senere var Mari Andersdatter og Jul Andersen husmenn på Sagdalen. I 1762 bodde også Juls far Anders Julsen på plassen.

Jul bodde på Sagdalen da han døde i 1774. Trolig var det sønnen Anders som ble neste oppsitteren. Han var gift med Kari Andersdatter Bøe, og flyttet rundt 1790 til Heden. De hadde barna Anne, Jul og Anders.

Linken mellom husmannsplassene Sagdalen og Køya må ha vært tett. Ifølge Olav Spydevold bodde Gurine Christensdatter og Christen Johannesen på Sagdalen i 1860-årene. De er mer utførlig omtalt under Køya.

Elen og Olaus

En datter av Anne Olsdatter og Johannes Arnesen på Køya under Ørka var Elen Johannesdatter, født i Tune i 1825. Hun ble gift med Olaus Nilsen, født i Eidsberg i 1835. Elen og Olaus bodde på Sagdalen i hele sitt voksne liv.

I 1875 blir Olaus benevnt som "Leilæending med Jord, Lændsearbeider" på Sagdalen. Elen hadde forøvrig to sønner fra et forhold før hun giftet seg med Olaus. Det var guttene Severin, født i Fredrikstad i 1850 og Ole Svendsen født på "Kongsrudplads" i 1852. Elen og Olaus gifter seg i 1862. De får barna

Sagdalen var husmannsplass som var bebodd og driftet i omkring 200 år. Fortsatt er tuftene etter bolighuset godt synlig. Foto: Øistein Bøe

Inger Marie, født i 1861 på Sagdalen
Nils, født i 1865 på Kokkimbråten
Anne, født i 1865 på Kokkimbråten
Anne Helene, født i 1867 på Sagdalen.

I 1875 hadde Elen og Olaus døtrene Inger Marie og Anne Helene boende hjemme.

Ved folketellingen i 1900 benevnes Olaus Sagdalen” som ”lænsarbeider” og Elen som ”Kaffekoker til lænsfolk”. To barnebarn bor også på Sagdalen – nemlig Emilie Antonsdatter (født i 1883) og Elise Rikardsdatter (født i 1891). Begge er født i Varteig.

Elen dør på Sagdalen 30. desember i 1910.

Vigeland på Sagdalen

Laurine Kristine Kristensdatter var trolig den siste fastboende på Sagdalen. Lærrine Sa'dærn hadde en annen kvinne i forpleining, nemlig Anne Marie Andersdatter.

Anne Marie ble betegnet som sinn-

syk, og var helt avhengig av den omsorg som Laurine kunne gi.

Noe av historien om ”Annemarja” og ”Lærrine” er bevart for ettertiden fordi billedhoggeren Gustav Vigeland sommeren 1918 kom til Sagdalen for å modellere kvinnen. Vigeland bodde da i perioder på Haven ved Kultorp, stedet som eides av Vigelands samboer gjennom 20 år, Inga Syvertsen. (Se INGA 2005).

Inga Syvertsen forteller om turen til Sagdalen: ”Da vi i 1918 besøkte Laurine, hadde Vigeland med en lerk lump med tanke på en liten figur av Anne Marja, men da han fikk se hende naken, orket han det ikke! Lerk lumpen kastet vi i Glomma da vi tok båten fra Furuholmen.”

Laurine Kristine Kristensdatter var datter av Dorthea M. Nilsdatter og Kristen Pedersen, født i 1852 på Sinkerud (som nå ligger under Gressum). Til Sagdalen kom hun fra Dalene under Brunshy. Derfra hadde hun med seg Anne Marie Andersdatter, som hadde vært i familiens forpleining i mange år.

Var det noen som utnyttet legdsfolk, var ho Lærrine Sa'dærn eksempel på det stikk motsatte. Hun har et ettermæle som betegner henne som et hjertegodt menneske som gjorde sitt ytterste for den personen som var plassert i hennes omsorg.

Laurine hadde for øvrig ett over-

Billedhoggeren Gustav Vigeland var i 1918 på Sagdalen for å modellere Anne Marie Andersdatter. ”Annemarja” var i forpleining hos Laurine Sagdalen.

*Foto: Inga Syvertsen
Østfold fylkes billedarkiv*

ordnet ønske – og det var at hun skulle overleve Anne Marie slik at hun fikk se henne vel fra denne verden. Nå fikk imidlertid ikke Lærrine oppfylt sitt store ønske. Hun dør fra Anne Marie, og den pleietrengende kvinnen blir flyttet til Tilla og Arnt Gressløs. Laurine døde på Sagdalen i 1920, og ble gravlagt 28. oktober. Anne Marie dør på Gressløs to år senere, og gravlegges 27. august.

Fra stue til stall

Etter Laurines død i 1920 har det neppe vært bofaste på Sagdalen. Den laftede stua ble tatt ned og brukt som stall på Kongsrud. Oppmåling av de godt synlige hustuftene på Sagdalen viser at stua målte rundt 8,5 x 7 meter. Altså at den var

på omkring 60 kvadratmeter. Det passer godt med målene på stallen på Kongsrud.

Selv om skogen har spist seg godt innpå tunet på Sagdalen siden Laurine døde i 1920, kan man fortsatt lett forestille seg den fine plasseringen. Nå har også vedhogst og rydding siste året ført til at tuftene etter bolighuset har blitt godt synlige. Plassen ligger kloss i Ingaleden, på strekningen mellom Kongsrudbakkene og Hestehagen/Grythe. Spesielt sommerstid er det jevnlig ferdsel forbi Sagdalen. Både Laurine og de tidligere beboerne på plassen fortjener at turgåere ofrer slitets hverdag i forne dager noen tanker når man passerer stedet.

Boliglån

Det er ikke bare rentenivået som skiller lånetilbudene

Ut fra dine planer og din privatøkonomi hjelper vi deg med et boliglån du er tjent med - også i fremtiden. For rådgivning, kom innom et av våre bankkontorer, ring oss på 04800 eller se www.dnbnor.no

DnB NOR

Ørka gnr 3013, bnr 2

av Lillian og Anders Ørka og Øistein Bøe

Ørka ble opprinnelig etablert som husmannsplass under Kongsrud, men ble i 1834 et selvstendig bruk (kart side 42). Første selveiende bonde på Ørka var for øvrig en av sønnene på Kongsrud.

Siden 1840 har gården vært i samme slektens eie, og det er femte slektsleddet som nå besitter Ørka.

Det er ukjent når det første gang var bosetting på Ørka, men husmannen Hans Jensen er i alle fall på plassen i 1723. Som på så mange andre husmannsplasser, var det til tider barn av gårdbrukeren på hovedbølet som drev Ørka. Det var eksempelvis tilfellet med to av brukerne på slutten av 1700-tallet.

Haakon Eriksen giftet seg med Maria Olsdatter Kongsrud (datter av Pernille og Ole Larsen Kongsrud), og ble husmann på Ørka. Da Haakon døde rundt 1772, giftet Maria seg igjen med Anders Larsen, som dermed overtok husmannsplassen.

Mange husmenn livnærte seg med attåtnering ut over hva husmannsplassen kunne gi. Mange var håndverkere. Ole Olsen Ørka (1753-1823) tjente formodentlig noen daler som spillemann i bygda.

Selveiende bruk

Vi går fram til 1834, da Ørka altså ble skilt ut fra Kongsrud som selvstendig gård. Gunvor (Gudnor) Andersdatter Kongsrud hadde blitt enke to år tidligere da Rasmus Andersen døde.

Syver Rasmussen fikk hovedbølet, mens broren Ole (1806-1874) fikk Ørka.

Ole sitter imidlertid ikke med gården i mer enn seks år. Hans videre ferd i livet kjenner vi mindre til, men ved folketellingen i 1865 betegnes han som "føderaadsmand" på Ørka. Han dør i desember 1874, ifølge kirkebøkene på Kongsrud.

Jens Johansen

Det blir Jens Johansen som tar over Ørka etter Ole Rasmussen, og som dermed blir stamfar til de senere generasjonene på gården.

Skjøte på Ørka er undertegnet av Ole Rasmussen og Jens Johansen

Ørka fotografert på 50-tallet. Det har ikke vært fast bosetting på Ørka siden 1974, men boligen har tidvis vært utleid som feriested. Eier av alle bildene i artikkelen: Lillian og Anders Ørka.

27. juni 1840. Denne handelen omfatter deler av gården. I løpet av de seks neste årene kjøper imidlertid Jens hele Ørka – med unntak av et mindre stykke som i 1840 ble lagt til Kullerud ved at Ole Rasmussen solgte det til Anders Andersen.

Jens Johansen var født på Tindlund 3. desember i 1816 med foreldre Johan Jensen og Barbra Nilsdatter. Veien fra Tindlund til Ørka for Jens vet vi lite om. 7. desember 1845 – altså fem år etter at han kjøpte Ørka – gifter han seg imidlertid med ”Pige Anne Simensdatter”. Anne er født i Svindal, men bodde på Moene da hun giftet seg. Presten skriver for øvrig i forbindelse med vielsen at også Jens er på Moene, men har også benevnt ham som ”Ejer af en Del av Kongsrød”. Anne var 27 år da ekteskapet ble inngått; Jens året eldre.

Annes søster og svoger – Inger Simensen og Torsten Carlsen – eide for øvrig Moene på dette tidspunktet. Torsten kom fra Dueholen og hadde kjøpt Moene i 1842.

Anne og Jens på Ørka fikk barna: Julie Bolette (f. i 1846)
Mina S. (f. i 1847)

Simen (f. i 1850)
Caroline (f. i 1853)
Laura D. (f. i 1860)

Jens dør i 1861, og Anne gifter seg igjen i 1868 med Johannes Isaksen Kultorp. Johannes hadde tidligere vært gift med Ellen Gundersdatter Finnestad, men var blitt enkemann i 1865.

Anders Jensen

En av forloverne i bryllupet til Anne og Johannes var for øvrig Anders Jensen Kultorp. Han hadde tidligere samme året (6. mars i 1868) giftet seg med Julie Bolette, en av døtrene til Anne og Jens. Forloveren var følgelig svigersønn til bruden (Anne). Dessuten var han nevøen til brudgommen (Johannes) ettersom Anders var en sønn av Birthe Gulbrandsdatter Sulusnes og Jens Isaksen Kultorp.

Anders var født på Sulusnes 9. september 1842. Birthe og Jens var på dette tidspunktet ikke gift, men det skjedde året etter.

Vi nevner for øvrig at Julie Bolettes søster Caroline i 1872 giftet seg med Anders' bror Johan. Brødrene var forresten forlovere i hverandres bryllup på Ørka.

Julie Bolette og Anders tok over Ørka etter Julies mor i 1868, og drev gården fram til 1925. De fikk barna:

Anders Jensen (1842-1925), var opprinnelig fra Kultorp, men kom som gårdbruker til Ørka ved å gifte seg med Julie Bolette Jensdatter Ørka.

Julius August (f. i 1868 – død i 1869)
 Inger Augusta (f. i 1870)
 Julius (f. i 1872)
 Berte Marie (f. i 1874)
 Johan Arnt (f. i 1877)
 Ludvig (f. i 1879 – død samme året)
 Ludvig (f. i 1880 – død i 1881)
 Ludvig Hilmar (f. i 1882 – død i 1935)
 Anna Elise (f. i 1884 – død i 1953)
 Karl Edvind (f. i 1886 – død i 1887)
 Karoline Emilie (f. i 1888)

Fire av barna i den store søskenflokket på Ørka døde altså som spedbarn. Av de øvrige kan vi eksempelvis nevne at Julius kjøpte Brenne, Arnt kom til Tappelapp i Eidsberg, mens Ludvig overtok en av Kullerudgårdene.

Julie Bolette dør for øvrig 25. oktober i 1897, mens Anders lever som enkemann på gården fram til han dør 6. juli 1925.

Karoline Ørka

Det ble yngste jenta, Karoline som overtok foreldregården Ørka. Hun var født 6. juni i 1888, og bisto faren i gårdsdriften etter hvert som han begynte å bli en eldre mann. Gården overtok hun formelt ved farens død i 1925.

Det var nok en utfordrende hverdag for en kvinne å ha ansvaret for full gårdsdrift for henimot ett hundre år siden. Karoline Ørka var ikke den som sparte seg. Hun var en hardtarbeidende kvinne, enten det var i forhold til huslige sysler eller på jorda, i skogen eller i fjøset.

I Karolines tid på Ørka kunne det være et par kuer på båsen, i tillegg

Karoline Emilie Ørka (1888-1956) eide og drev Ørka fra farens død i 1925 og til neste generasjon tok over i 1949/50.

til en hest, noen ungdyr, høner og griser.

Det ble også foretatt avvirkning i Ørka-skogen. Ikke så mye tømmer, men en del ved. Blant annet fikk Karoline leid hjelp til å hogge favneved av furu. Så var det å lesse opp en halvfavn ved på sleden og dra på Sarpsborg torg for å selge. Kan hende hadde hun også med seg noen gårdsprodukter når hun dro på sine torgturer.

Karoline dør 2. mai i 1956.

Jens Ørka

Fjerde generasjon på Ørka, som direkte etterkommere etter Anne og Jens fra 1840-årene, ble Karolines sønn Jens. Jens Albert kom til verden på Ørka 11. april i 1911, som sønn av Johannes Pedersen Kullerud.

Mor og sønn drev gården sammen i en årrekke.

Jens ble 27. april i 1935 gift med Margit Sæves – født 4. mai 1913. Margit var datter av Inga og Ole Kristian Sæves, Brenne.

Margit og Jens overtok Ørka i 1949/50. Driften var basert på melkeproduksjon, og de så behovet for å øke driftsenheten for å få et bedre

Jens Ørka (1911-1991) overtok Ørka i 1949/50, og kjøpte også Kokkim gnr. 3015, bnr. 12 ("Stærtopp"), og Bøe, gnr. 3028, bnr. 1 og 8. Dette bildet er tatt på 80-tallet, og viser fra venstre: Anders, Solveig, Jens, Margit, Inga og Liv Bergljot.

Jaktiveren delte han for øvrig med blant andre sine søskenbarn Ole og Asbjørn Kullerud. De hadde mange og fine jaktopplevelser sammen.

fundament for gårdsdriften. Derfor kjøpte de i 1955 Kokkim gnr 3015, bnr 12 ("Stærtopp"), og i 1962 Bøe, gnr 3028, bnr 1 og 8. ("Stærtopp" er formodentlig utledet av bratt/sterkt opp. Jfr. uttrykket "å stæerte", "se, han stærter".)

Margit og Jens Ørka var tidlig ute med å handle traktor. En 1951-modell "Gråtass" kom til gårds, og Jens tok i flere år på seg leiekjøring for andre gårdbrukere både Neaskogs og Ovaskogs. Det gjaldt primært harving i våronna, men også mye høstpløying. Etter hvert ble imidlertid traktoren mer utbredt, og behovet for leid hjelp forsvant på siste halvdel av 50-tallet.

Jens Ørkas store hobby og interesse var utvilsomt jakt. Det ga både matauk, og til tider også noen ekstraintekter. Blant annet solgte han på 30-tallet storfugl til både slakterbutikk og privatpersoner.

Det var mye storfugl i området i 1930-årene. Det fortelles at Jens på en og samme høst felte 54 tiurer.

Jakten omfattet også hare og rev, og da bestanden av rådyr og elg vokste under andre verdenskrig, ble han også i etterkrigsårene en ivrig jeger på storfugl. De første årene jaktet han elg i det østre laget i Varteig, mens han fra 1957 ble fast på Bøelaget.

Margit og Jens fikk barna:

1. Inga Karoline, f. 8. juli 1936, gift i 1955 med Odd Søbyskogen.

Barn: Anne Karin f. 1958, Tormod 1960, Sigmund 1966, Øistein 1971.
2. Solveig, (død) f. 18. august 1938,

Jakt var Jens Ørkas store interesse. Dette bildet er tatt på 30-tallet, der han viser fram dagens fangst med både hare og tiur. Hunden var en dunker/støver som bar navnet Spelle.

gift i 1957 med Sven Halvorsen.
Barn: Marit Synnøve f. 1958, Sverre 1961, Steinar 1962, Ann Katrin 1970.

3. Anders, f. i 1944.

4. Liv Bergljot, f. 16. september 1951, gift i 1968 med Annar Pinås.
Barn: Thomas f. 1969, Frank 1970.

Margit og Jens Ørka overlot Bøegården til sønnen Anders i 1976, men beholdt Ørka og Kokkim til 1987.

Da de på slutten av 60-tallet valgte å gi seg med husdyrhold, tok begge seg jobb utenfor landbruket. Jens var i flere år ansatt i tømmerfløtingen, og vinterstid drev han med snøbrøyting i Oslo. Margit jobbet blant kjøkkenpersonalet på Emma Hjorts Hjem i Bærum.

Jens døde 30. desember 1991, Margit 21. november året etter.

Anders Ørka

Anders Ørka er dagens eier, født 16. mai i 1944. Han ble i 1966 gift med Lillian Jelsnes, f. 19. juli 1948

Dagens eiere av Ørka med sine tre sønner. Fra venstre: Hans Ole, Lillian, Tor Anders, Anders og Jens Gunnar Ørka.

som datter av Marit og Gunnar Jelsnes.

Lillian og Anders har barna:

1. Jens Gunnar, f. 22. august 1966. Han er samboer med Siri Gangaas, f. 6. mars 1965. Barn:

1. Gard Jakob, f. 12. febr 1995.

2. Hanna Victoria, f. 13. juli 1998.

2. Tor Anders, f. 23. juli 1967.

3. Hans Ole, f. 2. juli 1974. Han er gift med Janne Walker, f. 7. mai 1973. Barn:

1. Torbjørn, f. 17. juni 2004.

2. Johanne, f. 18. juni 2007.

Lillian og Anders Ørka tok over Bøe, gnr 3028, bnr 1 og 8 etter Margit og Jens i 1976. Ørka og Kokkim gnr 3015, bnr 12 overtok de i 1987.

I år 2000 ble driftsenheten ytterligere utvidet, ettersom skogen på Brennås (gnr 3012, bnr 4 – se INGA 2007) ble kjøpt og lagt til Ørka.

Det har ikke vært fast bosetting på Ørka siden 1974 ettersom eierne da bygde ny bolig ved Varteigveien. Bolighuset på Ørka har imidlertid tidvis vært utleid som feriested. Jorda leies bort til Geir Bøe på Hauger.

Både Lillian og Anders Ørka har hatt arbeid utenom gårdsdriften. Lillian har fra 1989 jobbet i Bygdefolkets Studieforbund, både lokalt, på fylkesplan og nå som studiekonsulent ved hovedkontoret i Oslo.

Hun engasjerte seg også i mange år i det som den gang het bondekvinne- laget (nå: bygdekvinnelaget), der hun blant annet i åtte år satt i styret for Østfold Bondekvinnelag, hvorav tre år som fylkesleder.

Anders begynte sitt yrkesliv som skogsarbeider for foreldrene, men fra 1969 hadde han sitt virke innenfor anleggsbransjen. I 1970 ble han autorisert sprengningsbas, en autorisasjon han for øvrig fortsatt innehar. Arbeidsgiver var F. Selmer, og han fortsatte fram til begynnelsen av 90-tallet i det fusjonerte Selmer Furuholmen.

Anders Ørka arvet utvilsomt farens jaktinteresse, men har i tillegg utvidet den til også å gjelde utstrakt viltpleie. Han ble med i Bøe elgjaktlag fra 1958, og fra 1988 har han hver høst også deltatt i elgjakten på Helgeland. Totalt har han felt mer enn 170 elger på disse 50 årene.

Jakthorisonten har også med årene blitt utvidet til kombinerte jakt- og ferieturer utenlands, da med kona og til tider også andre familie-medlemmer med på turene. Han har eksempelvis jaktet bjørn både i Sibir og Canada, han har skutt villsvin, puma og kronhjort på den argentinske pampasen, sikahjort i Irland og han har felt kafferbøffel, impala og antilope i Sør-Afrika. Blant annet.

Allsidig jordbruk

Ørka er beregnet å være på 54 dekar jord og 551 dekar skog og utmark. Dette la grunnlaget for allsidig jordbruk, men med vekt på husdyrproduksjon. Margit og Jens kunne ha opp til ni - ti kuer på båsen, i til-

legg til fire – fem ungdyr, hest, høner og griser.

I mange år ble også Kokkim gnr 3015, bnr 12 ("Stærtopp") drevet som en del av produksjonsenheten, basert på melkekyr. Da var det å ro morgen og kveld fra Ørka og opp i Grytheevja, for deretter å bære melkespannene opp til "Stærtopp" der kubølingen ble melket. Arbeidskrevende og tungt, men nødvendig for å dra nytte av ressursene som lå der.

Da Bøe (3028, 1 og 8) ble kjøpt, var kuene i flere år på sommerbeite der, mens ungdyrene gikk i havna på "Stærtopp".

To eldre gårdstun

Vi vet med sikkerhet at det har vært bosetting på Ørka i rundt 300 år, trolig enda lenger. Hvor bebyggelsen har ligget, er imidlertid noe mer usikkert.

Dagens gårdstun er imidlertid minst fra midten av 1800-tallet, ettersom bolighuset på Ørka ble bygd omkring 1840.

Arnt Ørka bodde på Ørka som nygift der sønnene Asbjørn og Peder ble født. Senere flyttet familien til Eidsberg, der de kjøpte gården Tappelapp.

Hvorvidt tidligere gårdsbebyggelse kan ha vært plassert annerledes, er usikkert. Det som imidlertid er på det rene, er at det er tydelige spor etter bebyggelse på to andre plasser på Ørka. Det gjelder en plass sør for dagens låvebygning, samt en plass nord for gårdstunet – nedenfor veien, mellom potetkjelleren og veibommen.

Hvorvidt dette har vært bebyggelse i tillegg til gårdstunet på Ørka, eller

om det er rester av tidligere tun, vet vi ikke. Det som imidlertid er kjent gjennom muntlige overleveringer, er at Ole K. Johannessen bodde på plassen sør for dagens tunbebyggelse. Som nygift bodde en bror av Karoline, Arnt (som senere kom til Tappelapp i Eidsberg) i en stue nord for dagens bygninger. Her er Anna og Arnts to eldste sønner født – Asbjørn i 1898 og Peder i 1900.

**BØRSAND
HJØRNET a.s**

PELLYGT 74 - 1706 SARPSBORG

TLF. 69 15 60 55

FAX 69 15 61 02

DIN SPESIALFORRETNING

FOR

RADIO - TV - DVD

- KAMERA - HVITEVARER

Øya's Klippotek

Telefon 69 15 44 00

Køya

av Hans Ole Ørka

Under Ørka har det vært én husmannsplass som er kjent. Navnet var Køya, men må ikke forveksles med husmannsplassen Køya (Rud) under Kongsrud.

Køya under Ørka lå sør for Kongsrudveien, på høyde med Ellisløkkene under Kullerud. Plassen ble trolig ryddet på første halvdel av 1800-tallet, visstnok omkring 1830-40 da Johannes Arnesen slo seg ned her og laget seg en jordhytte eller koie for seg og sin familie.

Johannes Arnesen (1778-1854) fra Jelsnes i Tune, gift med Anne Olsdatter Ørka (1797-1871), hadde bodd på Brennås under Lunde i noen tid før han slo seg ned på Køya.

De hadde blant annet sønnen Christen (f. i 1833) som kom til Morthaugen, og datteren Ellen (f. 1825), gift med Olaus Nilsen Sagdalen.

Christen Johannesen Morthaugen forteller: "Min far, Johannes Arnesen flyttet fra Halvorsrød i Tune til Brennås i Varteig. Far drev som smed den gang og brente selv det kull han trengte til smien. Så flyttet mine foreldre til Køia, og der bygde far seg sin egen jordkoie, et firkantet rum belagt med torv utvendig hele hytten over. Det var ett vindu og en slags skorstein i den, og varmen grov vi ned i asken, for fyrstikker kjente vi ikke den gang." Det må ha vært i 1840-årene.

Som smed sørget altså Johannes selv for kullet. Den dag i dag er flere kullmiler lett synlige i terrenget rundt Køya.

Anne og Johannes

Før Anne og Johannes giftet seg i 1824, hadde Johannes vært gift to ganger tidligere. Først i 1804 med Kirsten Larsdatter Sulusnes og deretter i 1812 med Eli Andersdatter Skofteby. Til sammen fikk Johannes elleve barn.

Finn Vestby har med sine omfattende slektsregistre klart å hjelpe oss med hele søskenflokken:

1. Lisbeth, f. på Ospetangen i 1804, død på Sulusnes i 1805.
2. Erik, f. i 1812 på Halvorsrød
3. Anne Cat., f. i 1814 på Halvorsrød
4. Birthe, f. i 1817 på Halvorsrød
5. Inger, f. i 1818 på Halvorsrød
6. Anne Cathrine, f. i 1822 på Halvorsrød
7. Elen, f. i 1825 på Halvorsrød
8. Hans, f. i 1827 på Halvorsrød
9. Ole, f. i 1828 på Halvorsrød
10. Anders, f. i 1830 på Halvorsrød
11. Christen, f. i 1833 på Halvorsrød

Elen, født 20. januar 1825 og Christen, født 22. januar i 1833, er behørig omtalt under Sagdalen og Rud Køya. Hvor mange av barna som ble med på flyttelasset til Køya rundt 1840, vet vi ikke. Ut fra lokalhistorisk interesse, tar vi imidlertid med at brødrene Christen, Ole og Erik i en periode bebodde hvert sitt Køya – Christen under Kongsrud, Ole under Ørka og Erik under Bergerud.

Ole Johannessen

Ole, en sønn av Anne og Johannes, var født 30. januar 1828, mens foreldrene fremdeles bodde på Halvorsrød i Tune. I 1852 gifter han seg med Helle (Helle) Maria Christiansdatter, født i Rakkestad i 1829.

Vi vet ikke når Helle og Ole bosetter seg som husmenn under Ørka, men kanskje er det når de inngår giftermål. I alle fall bor de der når Dorteia Bolette blir født i 1860, og likeså fortsatt når datteren Karoline dør i 1884. Senere flyttet de imidlertid til Krogsmyrbråten, der Ole dør 25. september 1910.

Helle og Ole hadde barna:

1. Johan Kristian (f. i 1853), gift og bodde på Bøe og Bråten.
2. Anton (f. i 1856), gift og bodde på Bråten
3. Dorteia Bolette (f. i 1860), gift i Sarpsborg.
4. Julia (f. i 1862), dør som liten på Køya.
5. Karoline (f. i 1863), får en datter i 1884, men dør på Køya allerede året etter.

Det er satt opp både en liten hytte og et uthus i laftet tømmer på Køya, noe som har gitt den tidligere husmannsplassen nytt liv i idylliske omgivelser. Foto: Øistein Bø

6. Gunda (f. i 1866), dør på Køya som 15-åring

7. Julie (f. i 1870), gift på Borgen.

Julius og Ludvig

Etter Helle og Ole synes det som det i stor utstrekning er unge, nyetablerte fra Ørka som bebor Køya.

Det gjelder eksempelvis Julius Ørka og kona, som bodde der i 1900. Julius var bror av Karoline, som eide gården. Julius var født i 1872 og gift med Elise Augusta Andersdatter f. i 1873. De hadde giftet seg i 1895, og kjøpte senere nordre Brenne.

Fra 1908 til årsskiftet 1909/1910 var det en annen av sønnene på Ørka som bodde på Køya. Ludvig (f. 1882) benevnes som lensearbeider når han bor på den gamle husmannsplassen. Han hadde giftet seg med Olga Sofie Bjørnland, og eldstegutten Asbjørn (født i 1909) kom til verden på Køya, før familien flyttet til Kullerud.

Etter 1910 var Køya kun bebodd i kortere tidsrom av tilfeldige personer.

I 1915-16 ble den gamle husmannsstua solgt til Arnt Gressløs, revet og satt opp på Gressløs som hønsehus. Senere ble den omgjort til sommerhus.

Låven på Køya ble for øvrig bygd av byggmester og gårdbruker Anton Olsen Krogsmyrbraaten (f. i 1856). Anton var en sønn av Helle og Ole, og trådte formodentlig selv sine barnesko på Køya.

APOTEK 1 BJØRNEN I STORBYEN KJØPESENTER

Telefon: 69 130800

Telefax: 69 130805

Byens største og mest sentrale apotek

Lange åpningstider: Mandag – fredag: 9:00 – 20:00

Lørdag: 9:00 – 16:00

Utkjøring av varer og stort vareutvalg

HAGE • SKOG • LANDBRUK

TELEFON: 69 1633 02

- *Sliping og lakkering av alle typer tregulv*
- *Luting, oljing og beising*
- *Salg av lakk og utstyr*
- *Sliping av betong, marmor og granitt*

MATHISEN's GULVSERVICE

Ødegårdssletta 3, 1735 Varteig

Telefon 69 13 15 11 • Mobil 928 27 380

E-mail: t.mathisen@bluezone.no

**Trenger De
rørlegger?**

Varteig Rør

Aut. rørleggermester

Gudmund Bøe Seljehammer

NIPAVEIEN 3, HASLE 1734 HAFSLUNDSØY
TELEFON 69 13 12 00 MOB. 908 80 154

Sentralvarmeanlegg-Sanitær-Baderomsutstyr

Tlf. 815 00 575

VINN EN TUR TIL EGYPT.

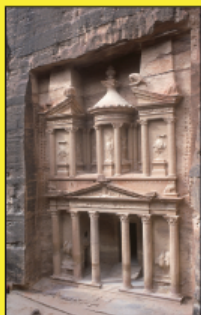
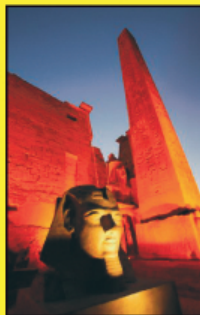
SE www.egyptreiser.no - KONKURRANSE

Du vil telle dagene frem imot dette!

**SOMMER
I EGYPT:**

**2 uker inkl. 1 natt Kairo fra 7750,-
Velg mellom Sharm el Sheik og Hurghada**

Best på rundreiser!

Våre badeferier gir deg best valuta for pengene, når du ønsker å se pyramidene!

Egyptreiser er GSA for Egypt Air i Norge. Medlem av Star Alliance. Vi samarbeider med Lufthansa og Austrian Airlines.

**ATLANTIS REISER AS
EGYPT REISER**

Cort Adelers gate 18 • Vika • 0254 Oslo.

Tlf. 815 00 575 • Fax 24 11 22 01

post@egyptreiser.no • www.atlantisreiser.no

KULTUR:

RA: 3 n. **Kairo**, 4 n. cruise fra **7900,-**
HAPI: 3 n. **Kairo**, 7 n. cruise, 4 n **Luxor** fra **9995,-**

KULTUR OG BAD:

LOTUS: 3 n. **Kairo**, 4 n. cruise, 7 n. **Hurghada** fra **9995,-**
IBIS: 3 n. **Kairo**, 3 n. cruise, 8n. **Hurghada** fra **9995,-**

BAD OG SOL:

1 uke **Sharm/Hurghada** fra **7550,-** inkl. 1 n. Kairo, all transfer og assistanse. Pris gjelder hotell Naama Inn Sharm & Empire Hurghada kr. **6995,-**

FANTASTISKE JORDAN:

11 dgr. m/halvp. og alle utfl. inkl. **Amman, Petra, Dødehavet, Wadi Rumm, Aquaba.** Avr. 26/9, 17/10, 14/11, 19/12, 16/1, 13/2 6/3, 3/4, 17/4 med norsk reiseleder fra **16 995,-**
Utvide programmet m/5 dgr. i Syria for kun kr. 2000,-

FOLKEVENNLIGE SYRIA:

7 dgr. rundreise fra **12 750,-**
Damaskus, Aleppo, Palmyra

IRAN 1001 NATT:

Velg mellom 8,11 og 15 dgr. rundreiser med fantastiske kulturskatter fra **16 500,-** **Yazd, Esfahan, Teheran, Shiraz m.m.** Avr. 26/9, 17/10, 14/11, 19/12, 16/1, 13/2, 6/3, 3/4, 17/4 med norsk reiseleder. Gjelder 11 dgr. Tower of Silence fra **19 995,-**

LUKSURIØSE DUBAI:

1 uke 3* **Arabian Park** fra **8450,-**

WILD TANZANIA:

12 dager rundreise fra **23 500,-**
Masai Mara, Lake Nakuru, Serengeti nasjonalparker. Opplev ditt livs reise i ren natur! Ring oss for avreisedatoer!

**BALA
AGRI**

Bilden visar en maskin
utrustad med stockbord,
inmatning och transportör.

• KVALITET • DRIFTSSIKKERHET • GUNSTIG PRIS
HØY KAPASITET • TAR DIAMETER OPPTIL 41 CM

AB LANDBRUK

1740 Borgenhaugen Tlf. 69 13 75 02
www.ablandbruk.no

**HISTORIEN gjentar seg, VARTINGENE
kjøper bil hos**

Brennes Auto

Klokkergårdveien 9, 1711 Sarpsborg
Tlf. 69 16 17 00
www.brennesauto.no

Tømmerfirma
BRØDRENE LUNDE DA
Kjell Andre Mob. 412 40126 Kenneth Mob. 412 40127

• RESTAURERING • GARASJER • NYBYGG • TILBYGG

Tlf. 69120768 Fax. 69120769

**Sarpsborg
Park & Anlegg as**

TELEFON: 69130390 - TELEFAX: 69130399

Gundersen Eiendom as

Helgebyveien 27

1734 Hafslundsøy

Tlf. 915 80 844 - 69 14 97 12

Vestby Planteskole

**Hos oss får Dere faglig veiledning,
og stort utvalg av planter til hagen.**

Stort utvalg av :

- Stauder
- Roser
- Frukt og bærbusker
- Hekkplanter
- Prydbusker
- Jord og gjødsel

Dere finner oss på Hafslundsøy.

Vestby Planteskole

Vestbyveien 20, 1734 HAFSLUNDSØY

Tlf : 69149237 Fax : 69146133 Sortiment og priser : www.vestby-planteskole.no

Freddy Mathisen as

MASKINENTREPRENØR

Mobil: 957 75 477

Mobil: 957 75 478

Fax: 69 13 22 12

Privat: 69 13 14 92

SARPSBORG

Øyas Fotterapi og Healing

Helgebyveien 2, 1734 Hafslundsøy

Telefon: 69 14 96 40

Anne-Lene, mobil: 472 56 645

Lise, mobil: 478 16 415

Tor-Ingar Walther

AUT. MASKINENTREPRENØR

Nordli

1735 Varteig

Telefon 69 13 28 80

Telefaks 69 13 28 80

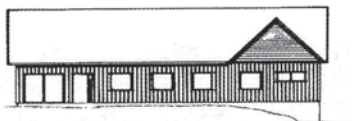
Mobil 913 37 910

MUSIKKVERKET BORG PLATEBAR AS

STORBYEN, SARPSBORG

Tlf. 69 15 54 02

Skogly Høvleri

Inneh.: Tørje Holene

1735 Varteig

Telefon 69 13 13 43

- Vanlig trelast
- Listverk
- Profilerte spesialoppdrag
- Paneler

Mandag - torsdag 07⁰⁰ - 17⁰⁰, fredag/lørdag stengt.

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

VARTEIG HISTORIELAG har som formål å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda. Dette gjøres ved bl.a.

- å avholde møter med lokalhistoriske foredrag
- innsamling av kildemateriale og gjenstander av historisk verdi
- registrering og bevaring av kulturminner
- stimulering og hjelp til slektsgranskere

VARTEIG HISTORIELAG har 2 æresmedlemmer og ca 100 ordinære medlemmer. Medlemskontingent for 2008 er 100 kr (50 kr for familiemedlem).

Styret i Varteig Historielag 2008:

Leder	Kjell Lunde	tlf 69131303
Styremedlem	Øistein Bøe	tlf 69132889
Styremedlem	Kjell Andersen	tlf 69131297
Styremedlem	Wigdis Bergby	tlf 69132136
Styremedlem	Erling Skivdal	tlf 69225149

Mesterbygg
Sarpsborg AS

Tlf 69 15 80 40 - Fax 69 15 80 41

**Kvalitets-
håndverk &
Service**

Lorentz Christer Lunde

Mob.: 994 44 703

E-post: christer@mesterbygg.no

Leif Røngøy

E-post: leif@mesterbygg.no

Mob.: 905 69 009

Bergerud Gård

Vi kan bl.a. tilby:

Rideleir

Ridekurs for barn og voksne

Utleie av hest og ponni

Oppstalling av hest • Ridebane

*Vi holder til ved siden av
Varteig kirke.*

Ta turen innom, eller ta kontakt.

Kristine Bergerud tlf. 976 67 536
E-post: bergerudgaard@online.no

